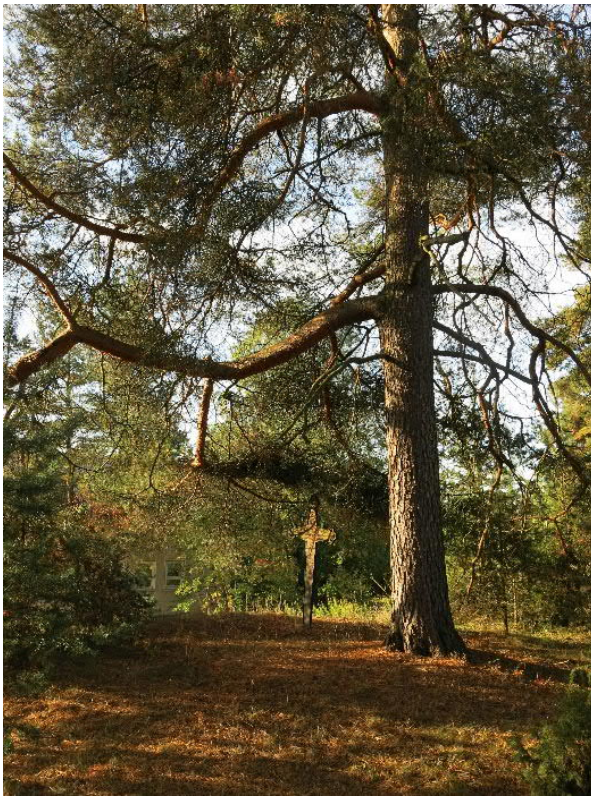

Akaa

Kylmäkosken vanhan hautausmaan ja Kylmäkosken hautausmaan inventointi

Osa 1. Raportti ja liitteet

Elina Linkopuu

Pirkanmaan maakuntamuseo 2018

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Hautausmaiden kulttuurihistoriallinen arvottaminen.....	2
3. Inventoinnin toteutus ja sisältö.....	3
4. Kylmäkosken historiaa.....	4
4.1. Kylmäkosken seurakunnan historiaa.....	5
4.2. Kylmäkosken vanhan hautausmaan historiaa.....	7
5. Kylmäkosken vanhan hautausmaan inventoinnin tulokset	9
5.1. Vanhimmat muistomerkit ja hautaukset.....	10
5.2. 1880-luvun muistomerkit.....	11
5.3. Rautaiset muistomerkit	11
5.4. Nimikkeelliset muistomerkit.....	12
6. Kylmäkosken vanhan hautausmaan toimenpidesuosituksia	13
6.1. Muistomerkkien hoito.....	14
6.2. Adoptoi monumentti -hanke mahdollisuus Kylmäkosken vanhan hautausmaan hoitoon.....	15
7. Kylmäkosken hautausmaan historiaa ja laajennokset.....	16
7.1. Kylmäkosken hautausmaan osastot ja niiden ominaispiirteet.....	18
8. Kylmäkosken hautausmaan inventoinnin tuloksia	32
Inventoitujen muistomerkkien kulttuurihistorialliset arvot	32
8.1. Vanhimmat hautaukset Kylmäkosken hautausmaalla.....	33
8.2. Kylmäkosken hautausmaan 1900–1920-lukujen hautauskerrostuma.....	33
8.3. Rautaiset muistomerkit	35
8.4. Kylmäkosken hautausmaan taideteokset ja taidehistoriaa	36
8.5. Muistomerkkien nimikkeet ja muistolauseet.....	38
8.6. Muistomerkkien valmistajat ja muistolauseet.....	39
9. Toimenpidesuosituksia Kylmäkosken hautausmaalla.....	39
Liite 1 Yhteismuistomerkit ja sankarihautausmaa	42
Liite 2 1890-luvun muistomerkit ja hautaukset, karttaote ja listaus.....	42
Liite 3 Kylmäkosken hautausmaiden, Kylmäkosken vanhojen kirkkojen ja nykyisen kirkon sijainnit-karttaote	42
Liite 4 Kylmäkosken vanha hautausmaa-karttaotteet	42
Liite 5 Inventoidut alueet Kylmäkosken hautausmaalla.....	42

1. Johdanto

Akaan seurakunta tilasi Pirkanmaan maakuntamuseolta Kylmäkosken vanhan hautausmaan ja Kylmäkosken hautausmaan inventointityön, johon saatiin tukea Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulilta. Hautausmaainventoinnin toteutti FM Elina Linkopuu ajalla 3.9.–31.10.2018.

Pirkanmaan maakuntamuseo on aikaisemmin inventoinut Akaan seurakunnan hautausmaista Akaan hautausmaan ja Akaan vanhan hautausmaan (2016) ja Viialan hautausmaan (2017). Akaan seurakunnan hautausmaat sijaitsevat Kylmäkoskella, Akaassa ja Viialassa, lisäksi on Akaan vanha hautausmaa ja Kylmäkosken vanha hautausmaa, jotka ovat käytöstä poistuneet. Sisällissodan aikaisia hautausmaita ovat mm. Toijalassa sijaitseva Riihiniemen hautausmaa ja Kitulan hautausmaa Viialassa.

Tässä hautausmaainventoinnissa käsitellään Akaan seurakunnan Kylmäkosken hautausmaata ja vanhaa hautausmaata. Alueista käytetään inventoinnissa virallisia nimiä Kylmäkosken hautausmaa ja Kylmäkosken vanha hautausmaa. Kylmäkoskentien varrella sijaitsee kirkon välittömässä läheisyydessä Kylmäkosken hautausmaa, jossa on 3038 hautauspaikkaa viiden hehtaarin kokoisella alueella. Jo käytöstä poistunut Kylmäkosken vanha hautausmaa sijaitsee Kylmäkoskentien, Koulutien ja Myllytien välissä olevalla mäenkaistaleella. Vanhan hautausmaan läheisyydessä virtaa Tarpianjoki.

Kylmäkoski sijaitsee Pirkanmaalla Akaan kaupungissa, joka on perustettu vuonna 2007 Toijalan kaupungin ja Viialan kunnan yhdistyessä. Akaalla on historiallisesti pitkät juuret, sillä aiemmin alueella on ollut Akaan pitäjä, johon on kuulunut Toijalan, Viialan ja Kylmäkosken alueet. Kylmäkoski itsenäistyi Akaan pitäjästä vuonna 1895, mutta liittyi vuonna 2011 osaksi Akaan kaupunkia.

Raportissa käytetyt kuvat on ottanut Elina Linkopuu, ellei toisin mainita. Kuvien oikeudet ovat Pirkanmaan maakuntamuseolla. Tilaaja voi käyttää niitä veloituksetta hautausmaata ja siellä olevia muistomerkkejä koskevissa ei kaupallisissa hankkeissaan. Inventoiduista haudoista otetut kuvat on tallennettu Vapriikin kuva-arkiston Siiri-tietokantaan, mutta pelkästään muistitikulle tallennettujen valokuvien omistaja on Pirkanmaan maakuntamuseo.

2. Hautausmaiden kulttuurihistoriallinen arvottaminen

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kulttuuriperintöstrategia vuoteen 2024:n mukaan kirkollista kulttuuriperintöä ovat kirkon aineeton ja aineellinen kulttuuriperinne. Aineelliseen kirkon kulttuuriperintöön kuuluvat kulttuuriympäristö ja -maisema, kirkollinen rakennusperintö, muinaisjäännökset, kirkollinen esineistö sekä taide. Hautausmaat ovat merkittävä osa kulttuuriympäristöä ja -maisemaa, jotka kertovat monipuolisesti paikkakunnan historiasta, henkilöhistoriasta ja Suomen historian merkittävistä käännekohtista. Hautausmaat ovat erityisiä muistamisen, surun ja muistelemisen paikkoja arvokkaassa rauhallisessa ympäristössä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kulttuuriperintöstrategia vuoteen 2024 tavoitteena on seurakunnille

saada ajan tasainen kuva kulttuuriperinnöstään. Kylmäkosken hautausmaan inventointi edistää kirkon linjausta avoimesta ja kaikille saavutettavasta kulttuuriperinnöstä.

Hautausmaan kulttuurihistorialliset arvoperusteet

Museovirasto ja Kirkkohallitus ovat julkaisseet Hautausmaiden inventointioppaan (2015), jota on käytetty Kylmäkosken hautausmaan ja Kylmäkosken vanhan hautausmaan inventoinnin pohjana. Inventointioppaassa määritellään inventoinnin sisältöä ja hautausmaiden kulttuurihistoriallisia arvoja.

Kylmäkosken hautausmaan ja Kylmäkosken vanhan hautausmaan arviointiperusteina on käytetty seuraavia arvoperusteita:

- historian näkökulma (henkilö-, paikallis-, tapahtumahistoria)
- taiteen ja käsityön näkökulma (kuvanveisto, arkkitehtuuri, kivenkäsittely, taonta- ja valutyö)
- muistomerkin tyyppi (malli, materiaali, koristeaiheet)
- muistomerkki osana hautakorttelia ja hautausmaaympäristöä
- muistomerkin säilyneisyys ja kunto

Inventoinnissa tarkasteltiin Siiri-tietokannan lomakkeiden pohjalta muistomerkkien alkuperäisyyttä, harvinaisuutta, symboliarvoa, ammattinimikkeitä, muistolauseita ja muistomerkkien valmistajatietoja. Yksittäisen muistomerkin kulttuurihistorialliset arvot voivat muodostua useasta piirteestä, näkökulmasta ja muistomerkin suhteesta hautausmaan ympäristöön sekä kokonaisuuteen.

3. Inventoinnin toteutus ja sisältö

Kylmäkosken vanhan hautausmaan ja Kylmäkosken hautausmaan inventointiin sisältyi taustatutkimus, kenttätööt hautausmaalla, arkistolähteiden tutkiminen, paikallishistorian tuntijoiden haastattelut sekä tapaamiset, inventointitietojen vieminen Siiri-tietokantaan ja loppuraportin kirjoittaminen. Inventoinneissa käytiin läpi hautausmailla säilyneet muistomerkit ja niihin liittyvät tiedot, hautausmaiden mahdolliset rakennukset, hautausmaihin liittyvät aiemmat tutkimukset ja hautausmaan historia. Inventointitiedot, valokuvamateriaali ja loppuraportti tallennettiin Tampereen museoiden Siiri-tietokantaan. Kylmäkosken hautausmaalla käytiin läpi osastoittain alueilla säilyneet muistomerkit ja niiden tyypit. Inventointiraportti tulostettiin viitenä eri kappaleena: Pirkanmaan maakuntamuseolle kaksi kappaletta ja Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulille kummallekin yksi kappale ja Akaan seurakunnalle kaksi kappaletta. Inventointi on jaettu seuraavasti: Osa 1 inventointiraportti ja liitteet, Osa 2 Kylmäkosken vanhan hautausmaan inventoinnin hautalomakkeet, Osa 3 Kylmäkosken hautausmaan inventoinnin hautalomakkeet, Osasto C ja Osa 4 Kylmäkosken hautausmaan inventoinnin hautalomakkeet, Osastot E-D.

Kylmäkosken hautausmaan ja Kylmäkosken vanhan hautausmaan Kylmäkosken hautausmaat ovat merkittäviä kulttuuriympäristön kohteita, jotka kertovat paikallishistoriasta ja hautausperinteen muuttumisesta. Kylmäkosken vanhaan hautausmaahan voidaan suhtautua kiinteänä muinaisjäänöksenä. Kylmäkosken kirkko ja sen kirkkopiha, Kylmäkosken vanhan hautausmaan kiviaita sekä Kylmäkosken vanhojen kirkkojen paikat ovat kirkkolain mukaan rauhoitettuja sekä suojeltuja kohteita. Asiantuntijaviranomaisena toimii Museovirasto ja lisätietoa asiasta on Museoviraston nettisivuilla: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/kirkolliset-kulttuuriymparistot>. Laki vaikuttaa kohteisiin tehtäviin mahdollisiin muutos- ja korjaustyösuunnitelmiin.

4. Kylmäkosken historiaa

Entinen Kylmäkosken kunta oli vanhan Hämeen ja Satakunnan rajamailla. Kylmäkosken alueelta on löytynyt merkkejä asutuksesta jo kivi- ja rautakauden ajoista lähtien. Vanhan Hämeen ja Satakunnan raja oli Kylmäkosken pohjoispuolella, joka aiheutti oikeudenkäyntejä rajan tarkasta sijainnista maastossa.

Kylmäkoski mainitaan ensimmäisen kerran Turun tuomiokirkon asiakirjoissa vuodelta 1390. Kylmäkoski kuului Akaaseen, joka itsenäistyi vuonna 1483 Sääksmäen seurakunnasta. Akaan historia on pitkä ja vaiherikas, sillä kuntia on liittynyt ja itsenäistynyt pitäjistä useita kertoja historian aikana. Kylmäkoski itsenäistyi omaksi kunnaksi Akaasta vuonna 1895 lähes kahdenkymmenen vuoden neuvotteluiden päätteeksi. Akaan kunta lakkautettiin 1946 ja syntyi Toijalan kauppala, josta siirtyi jäännös-Akaa Kylmäkosken kuntaan. Urjalan kunnasta Kylmäkosken kuntaan liitettiin vuonna 1913 Mellolan kylä ja Taipaleen kylästä osia, jolloin kylmäkoskelaisien lukumäärä kasvoi kolmellasadalla.

Akaan pitäjän suurin kartano Hautaan kartano sijaitsee Kylmäkoskella. Hautaan kartanon historia ulottuu aina 1500-luvulle asti ja ensimmäisen kerran kartano jaettiin perinnönjaossa kolmeen osaan vuonna 1817, jolloin muodostui Vanha ja Uusi Hautaa. Kartanon omistajuvaihdosten myötä kummankin tilan osti 1800-luvun puolivälissä Kustaa Antinpoika Näsärö (myöhemmin Nygård). Hän testamenttasi Vanha Hautaan pojalleen Johan Oskar Nylundille ja Uuden Hautaan tyttärelleen Amandalle, joka myi kartanon v. 1873 veljelleen Kustaa August Nylundille. Hänen poikansa Artturi Hautaa sai Uuden Hautaan kartanon perinnöksi. Kunnallislautakunnan puheenjohtajan Artturi Hautaan kuoleman jälkeen vuonna 1925 Uusi Hautaa siirtyi leski Johannalle (Hanna) ja tyttärille Mirjalle sekä Marjatalle. Maanviljelyksen uudet toimintatavat ovat osittain levinneet paikkakunnalle Hautaan kartanon vaikutuksesta. Paikkakunnalla tunnettuja rustholleja ovat esimerkiksi Kanniston, Hannulan ja Yli-Korrin tilat.

Kylmäkosken kunnassa harjoitettiin ensisijaisesti 1800–1900-lukujen vaihteessa maanviljelyä ja karjanhoitoa, mutta metsistä saatiin myös tuloa myymällä puutavaraa puunjalostustehtaille. Ensimmäinen teollisuuslaitos Kylmäkoskella oli rusthollari J.F. Ojasen perustama saha, joka toimitti puutavaraa pääasiassa kotitarpeiksi. Puunjalostusteollisuus oli uusi teollisuudenhaara 1800–1900-lukujen vaihteessa. Kylmäkoskelle perustettiin vuonna 1916

kalustotehdas Sampsa Oy, jonka osti 1918 Friedrich August Emil Schuffert (myöhemmin Sumari) yhdessä Aleksii Hyppölän ja Kaarlo Perttilän kanssa. Tehtaan nimeksi muuttui Ab Kylmäkoski Oy, joka tuotti aluksi puuleikkikaluja. Tuotanto laajeni oviin, ikkunoihin, rakennustarvikkeisiin ja lopulta huonekaluihin, joista tuli tehtaan tunnetuin tuote. Ab Kylmäkoski Oy laajentui voimakkaasti 1920-luvun lamavuosien jälkeen ja 1940-luvulla tuotanto oli huipussaan. Kylmäkosken teollisuus oli pitkään lähes Ab Kylmäkoski Oy:n varassa, kunnes perustettiin Laaksosen harjatehdas, Arolan kutomo ja Sotkialle naulatehdas. Ab Kylmäkoski Oy -tehtaan toiminta loppui vuonna 1967.

Sotkian naulatehdas perustettiin 1930-luvulla, kun tehtailijat Pihola, Ritola ja Erkki Ahonen ostivat entisen Sotkian sahan tehdasrakennuksen. Tehtaan tuotto oli pian 10 % koko maan naulatuoannosta, mutta 1930-luvun lopussa kilpailu kiristyi muualle Suomeen perustettujen naulatehtaiden vuoksi.

Kylmäkoski tunnetaan Kylmäkosken vankilasta, joka rakennettiin 1993 Tampereen–Turun-tien varteen ja vankila kuului osana Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankilaa. Kylmäkosken vankilaan yhdistettiin lakkautetut Toijalan yövankilaosasto sekä Pirkkalan työsiirtola. Vankila vastasi tutkintavankien säilyttämisestä. Nykyään Kylmäkosken 113-paikkaisessa vankilassa on pirkanmaalaisia vankeus-, tutkinta- ja sakkovankeja.

4.1. Kylmäkosken seurakunnan historiaa

Osana Akaan seurakuntaa kuului Kylmäkosken kappeliseurakunta, joka sai varsinaiset kappeliseurakunnan oikeudet vasta 1892. Kylmäkosken ensimmäinen kirkko rakennettiin vuonna 1668 ilmeisesti Hautaan kartanon eversti Pistolhjelmin maalle. Toinen puukirkko rakennettiin vuonna 1779 samalle alueelle kuin edeltävä kirkko oli ollut. Puukirkko oli pitkänomainen ja kahdeksankulmainen, jonka eteläpäässä oli sakaristo ja alttarilla oli ikkunat. Kylmäkoskella 1700-luvun lopussa pitivät jumalanpalveluksia vuoroittain Akaan kirkkoherra ja kappalainen.

Kylmäkoskella ei ollut omaa hautausmaata, eikä saarnahuoneessa saanut pitää ehtoollista ja kylmäkoskelaiset suorittivat emäseurakuntaan kirkolliset maksut. Kylmäkoskelaiset pitivät vaivalloisena pitkää matkaa Akaan kirkolle ripille kirjoittamiseksi. Myönnytyksenä kappeliseurakunnan velvollisuuksista Kylmäkosken kirkossa aloitettiin ehtoollisjumalanpalvelukset vuonna 1813. Kirkon viereen rakennettiin 1820-luvulla tapuli ja tilattiin kirkonkello sekä vuonna 1831 hankittiin toinen pienempi kello Pietarista.

Kuva 1 Kylmäkosken järjestyksessään toinen kirkko purettiin vuonna 1900. Lyijykynäpiirroksen on tehnyt Selim Lindqvist vuonna 1887. Lähde: Museovirasto, Historian kuvakokoelma.

Varsinaiset kappeliseurakunnan oikeudet Kylmäkoski sai 1892, jolloin paikkakunnalle saatiin oma pappi ja hänelle virkatalo sekä kirkolliset virkailijat. Kappeliseurakunnan itsenäistymisaikaita vauhditti Kylmäkosken kunnan itsenäistyminen vuonna 1895. Kylmäkoski irtaantui Akaasta omaksi seurakunnaksi vuonna 1897, mutta Taipaleen ja Mellolan kylät liittyivät Kylmäkosken seurakuntaan vasta 1906. Huonoon kuntoon päässyt 1700-luvun lopulla rakennettu puukirkko purettiin pois 1900, koska seurakuntaan rakennettiin uusi tiilikirkko.

Kylmäkosken vanhojen kirkkojen sijaintipaikalle Kylmäkoskentien ja Haavistontien risteykseen pystytettiin 22.7.1951 taiteilija Tapio Wirkkalan suunnittelema muistomerkki. Kivipaadessa on toisen Kylmäkosken kirkon korkokuva ja teksti: "Tällä pyhällä paikalla on sijainnut Kylmäkosken toinen kirkko v. 1779–1900, ja seurakunnan ensimmäinen v. 1666 vihitty kirkko oli tästä 30 m itään. Kirkkojensa ja ristin turvin nukkuneen edesmenneen seurakunnan muistolle pystytetty v. 1951." Muistomerkin sijainti on merkitty Kylmäkosken hautausmaiden, Kylmäkosken vanhojen kirkkojen ja nykyisen kirkon sijainnit -karttaotteeseen, joka on raportin liitteenä.

Toijalan kauppalan perustaminen ja Akaan kunnan lakkauttaminen vuonna 1946 vaikutti Kylmäkosken seurakuntaan siten, että kaksi kolmasosaa Kylmäkosken kunnan alueesta kuului Kylmäkosken seurakuntaan ja loput Akaan seurakuntaan. Jäänös-Akaasta muodostui vaikea kysymys seurakunnille, joka johti yhteistalouteen vuonna 1960. Akaa-Kylmäkoski seurakuntayhtymä toimi vuosina 1960–2007, kunnes Kylmäkosken seurakunta liittyi Akaan seurakuntaan. Kylmäkosken itsenäisestä seurakunnasta tuli jälleen vuonna 2007 Akaan seurakunnan Kylmäkosken kappeliseurakunta.

Kylmäkosken kirkko

2 Kylmäkosken kirkko.

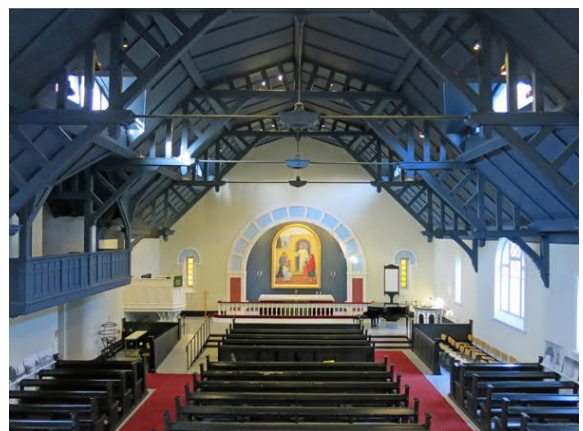
Kylmäkosken seurakunnan itsenäistyttyä 1897 sen ensimmäisiä suuria hankkeita oli rakentaa uusi kirkko ja rakentamishanke aloitettiin vuonna 1896 kirkkokokouksessa, jossa käsiteltiin kirkon sijaintipaikkaa ja kirkon ulkoasua. Kirkon uudeksi paikaksi hyväksyttiin arkkitehti Lars Sonckin ehdotuksesta Kallbäckin mäki, jonka läheisyyteen oli perustettu vuonna 1889 hautausmaa.

Kirkon arkkitehdiksi valittiin arkkitehti Lars Sonck, mutta hän luopui vuonna 1898 kirkon suunnittelemisesta. Lopulta kirkon piirsi

hämeenlinalainen Helin & Nyström, jonka suunnitelmien mukaan rakennetussa pitkäkirkossa yhdistyy uusgotiikkaa ja jugend. Punatiillisen kirkon muuraustyöt alkoivat vuonna 1900 ja kirkko vihittiin käyttöön 23.12.1900.

Tornillisen pitkäkirkon sisäänkäyntiä koristaa ruusuikkuna ja rungossa sekä päätyseinissä on tiilikoristelua. Pääsisäänkäynnin eteisen portaikko johtaa urkulehterille. Kirkkosalin kaksikäytäväjärjestelmän sisätilat ovat valkoiset ja vaaleansininen lattia on kiveä. Alttariseinällä oli alun perin ikkunat, joiden välissä oli Kristus-patsas.

Pystyrimoitettu urkulehterikaide on maalattu vaaleansiniseksi, jossa on valkoiset vaaka- ja

3 Kylmäkosken kirkon kirkkosali.

pystykoristelistat. Lehteriä kannattelevat joonialaiset pylväät, joiden yläosassa on sahalaitakuviota ja liekkiaihe. Kangasalan urkutehtaan valmistamat urut on hankittu 1933. Kirkkosalin pitkillä sivuseinillä pienet kapeat ikkunat vuorottelevat suurten kaari-ikkunoiden kanssa, joissa on salmiakkikuviopuuleikkaukset. Vasemmalla olevaa sivulehteriä kannattelee kolme pylvästä, jotka sulautuvat katonrajassa kattotuoleiksi. Koristeelliset tummansiniset kattotuolit rytmittävät kattoa.

5 Matti Petäjän maalaama alttaritaulu on vuodelta 1959.

Alttarilla olleet ikkunat peitettiin ja alttaritauluksi valittiin Matti Petäjän Tulkaa minun tyköni kaikki, jotka työtä teette ja olette raskautetut (1959, öljy). Alttaritasannetta ja toista käytävää levennettiin, saarnastuoli sijoitettiin keskelle ja valaistusta uusittiin. Remontin jälkeen uusintavihkimys pidettiin 22.9.1968.

Kirkko suljettiin vuonna 2011 työsuojeluviranomaisten toimesta, sillä rakennuksessa oli sisäilma- ja homeongelma. Korjausvarojen puutteesta johtuen kirkko oli jäädä käyttämättömäksi, mutta remontti saatiin rahoitettua avustuksilla ja kansalaiskeräyksellä. Kansalaiskeräyksen aloitti Kylmäkoski-seura ry. Piispa Matti Repo vihki kirkon uudelleen käyttöön 25.5.2014. Mittavan remontin jälkeen taiteilija Kimmo Pyykön veistämä

6 Kylmäkosken vanha hautausmaa kuvattuna Kylmäkoskentieltä.

Altaria somistaa muurattu kaari, jossa on pylväät ja neliskanttiset koristeet. Alttarin päätyseinä on tummansininen ja apsisksen sivuissa on sivuikkunat, joiden ympärillä on alkuperäistä seinämaalauksia. Alttarikaide on suora balusteripylväineen. Alttarilla on kirkon valkoinen saarnastuoli ja lukupulpetti toimii vuonna 1779 rakennetun kirkon alkuperäinen saarnastuoli vuodelta 1839.

Kirkko sähköistettiin vuonna 1946. Kylmäkosken kirkkoon tehtiin vuonna 1968 arkkitehti Seppo Rihlaman suunnittelema sisätilakorjaus.

4 Kimmo Pyykön Kivinen tie-reliefi.

Kivinen tie-reliefi lahjoitettiin kirkkoon ja veistos sijoitettiin eteiseen parvelle menevien portaiden viereen.

4.2. Kylmäkosken vanhan hautausmaan historiaa

Kylmäkosken kappeliseurakunta oli osana Akaan seurakuntaa vuoteen 1897 asti. Kylmäkoskella ei ollut omaa hautausmaata, vaan hautaukset toimitettiin vanhan Akaan hautausmaalle Toijalaan. Kylmäkosken vanha hautausmaa perustettiin 1857, kun Akaan seurakunnan kirkonkokouksessa 1854 kysyttiin

kylmäkoskelaisten mielipidettä pitkään vuodesta 1846 lähtien auki olleeseen kysymykseen Kylmäkoskelle perustettavaan hautausmaahan. Kirkonkokouksessa 1857 määrättiin Emanuel Pihlman huolehtimaan hautapaikkojen osoittamisesta sekä hautojen avauksesta.

Vanhan hautausmaan maa-alueen Tarpianjoen läheisyydestä lahjoitti Vanhan hautaan omistaja B. G. Mellin. Kylmäkoskelaiset velvoitettiin osallistumaan hautausmaan perustamistyöhön kivikkoisen maaston raivaustöihin sekä soran ajamiseen alueelle. Pitäjänkokouspöytäkirjojen mukaan maata ajettiin hautausmaalle 1861 ja uudemman kerran 1867, jolloin myös hautausmaalle istutettiin puita. Koivu- ja pihlajapuut istutettiin nykyisen Kylmäkoskentien puolelle, kun taas vaahterapuut sijoitettiin nykyisen Koulutien puolelle, josta kulki 1960–1970-lukujen vaihteeseen saakka kirkonkylän maantie.

Vanhan hautausmaan luona on ollut paari- ja kalustohuone, jonka seinät maalattiin punaiseksi, nurkat valkoiseksi ja ovet mustaksi vuonna 1860. Rakennus myytiin tarpeettomana pois 31.3.1897. Kylmäkosken vanhalla hautausmaalla ei ole ollut muita rakennuksia tai rakennelmia, paitsi hautausmaata ympäröivä kiviäitä.

Hautausmaiden käyttöön ja muotoutumiseen vaikuttivat monet asetukset, joista keskeisin oli vuonna 1879 terveydenhoito asetus. Sen mukaan hautausmaat eivät saaneet sijaita asutuksen välittömässä läheisyydessä tautien tartuntavaaran takia, joten kylien tai kaupunkien keskusta-alueella olevien hautausmaiden käyttö tuli lopettaa senaatin päätöksellä kesään 1890 mennessä. Kylmäkosken vanhan hautausmaan käyttö loppui vuonna 1889, kun nimismies ja maanmittari kielsivät hautausmaan käyttämisen terveydellisiin syihin vedoten. Hautausmaa siirtyi nykyiselle paikalleen Källbackin kukkulalle 1889.

7 Vanhan hautausmaan eteläosaa.

5. Kylmäkosken vanhan hautausmaan inventoinnin tulokset

Arkistoaineistoa vanhan hautausmaan perustamisesta ja hautausmaalle haudatuista oli niukasti saatavissa tietoa ja hautapaikkakarttoja ei ollut käytettävissä inventoinnin perustana. Hautausmaalta inventoitiin kaikki näkyvissä olevat muistomerkit ja perustukset, joita on yhteensä 20 kappaletta. Hautamuistomerkkien sijainnista vanhalla hautausmaalla laadittiin kartta, joka ei ole mittakaavassa. Inventointinumerot perustuvat syksyllä 2018 luotuun järjestelmään, jolloin numerointi aloitettiin järjestelmällisesti nykyisen sisäänkäynnin vierestä edeten pohjoisportille saakka.

Inventoinnissa määritettiin Kylmäkosken vanhan hautausmaan muistomerkkien kulttuurihistorialliset arvot, joista kaikki muistomerkit luokiteltiin alkuperäisyys- ja ikä-arvolla. Harvinaiseksi määriteltiin kolme rautaristiä, jotka ovat vielä ehjiä ja pystyssä. Henkilöhistoriallinen merkittävyys- ja nimike-arvot annettiin seitsemälle muistomerkillle. Muistolauseellisia muistomerkkejä on kolme kappaletta. Muistomerkit ovat saaneet useita kulttuurihistoriallisia arvoja riippuen muistomerkin piirteistä ja näkökulmista suhteessa hautausmaahan sekä kulttuurihistoriaan.

8 *Kylmäkosken vanha hautausmaa kuvattuna pohjoisporttia kohden.*

Alkuperäinen, ensimmäinen maininta vuodelta 1867, irtokivistä kasattu kivimuuri ympäröi vanhaa hautausmaata, jota ei ole historiallisten lähteiden mukaan laajennettu alkuperäisestä. Kylmäkosken hautausmaa oli käytössä noin 30 vuotta, jonka jälkeen käyttämättömällä hautausmaalla on pidetty 1900-luvun lopussa hartaus- ja musiikkihetkiä. Hautausmaalla on suuri syreenipensas, joka peittää sisäänsä muutamia muistomerkin jalustoja tai rautaristin katkelmia. Puustona on mäntyjä, kuusia, koivuja sekä pihlajaa.

Hautausmaa sijaitsee mäenkummulla, jonka länsipuolella on Kylmäkoskentie ja idässä Koulutie. Mäeltä on aikoinaan näkynyt Tarpianjoelle saakka. Kylmäkosken vanha hautausmaa on arvokas kulttuuriympäristöllinen kokonaisuus, joka ilmentää paikallishistoriaa ja edustaa varhaista suomalaista hautausmaakulttuuria ennen järjestelmällisesti suunniteltuja asemakaavoitettuja hautausmaita.

Kylmäkosken vanhalla hautausmaalla on harvakseltaan muistomerkkejä, lähinnä hautausmaan etelä-, itä- ja länsi-akselilla. Hautausmaan itä-pohjoisakselilla ei ole kuin yksi inventoitu muistomerkin peruskivi. Haudat on sijoitettu muurin vierustalle tai lähes muuriin kiinni, mutta muutama kivimuistomerkki on lähes keskellä hautausmaata. Kylmäkosken vanha hautausmaan pinta on luonnontilainen, mutta maapainaumista voi havaita keskikäytävän ja porteille johtavat käytävät. Silmämääräisesti havainnoiden maan pinnamuodosta voi päätellä hautausmaalla olevan hautoja, joissa ei ole enää jäljellä muistomerkkejä.

Pystyssä ja ehjiä olevia rautaristejä hautausmaalla on 3 kappaletta ja katkenneita rautaristejä tai jalustoja on 6 kappaletta. Pystymuistomerkkejä on 9 kappaletta, joista 4 kappaletta on mustasta graniitista ja 5 kappaletta harmaasta graniitista. Lehtiartikkelin ja paikallisen perimätiedon mukaan hautausmaalta on hävinnyt sekä kaatunut tai kaadettu rautaristejä vuosikymmenten aikana.

Kylmäkosken vanhan hautausmaan inventoitujen muistomerkkien kulttuurihistorialliset arvot		
Arvot	Lukumäärä	Ikä
Alkuperäisyys	20	1860–1880-luvut
Harvinaisuus	3	1870–1880-luvut
Henkilöhistoriallinen merkittävyys	8	1860–1880-luvut
Ikä	18	1860–1880-luvut
Muistolause	3	1870–1880-luvut
Muusta syystä kulttuurihistoriallisesti merkittävä		
Nimike	7	1860–1880-luvut
Symbolikohde		
Taide- ja tyylihistoriallinen merkittävyys	1	
Ympäristöarvo	1	1880-luku

5.1. Vanhimmat muistomerkit ja hautaukset

Ensimmäinen haudattu Littiläinen-lehden artikkelin (julkaistu 14.9.1980) mukaan oli luutnantti Otto Segersgrants'n ja hänen vaimonsa hauta ja sen rautaristissä luki: "Tässä lepää luutnantti Otto Segersgrants s. 1789 k. 1857 ja hänen vaimonsa Vilhelmiina Hillebrandt." Rautaristiä, joka 14.9.1980 kirjoitetun lehtiartikkelin perusteella on ollut olemassa, ei ole enää vanhalla hautausmaalla pysyvässä. Ristin jalusta on todennäköisesti inventointinumero 14 ja rautaristin nykyisestä sijainnista ei ole tietoa.

Nykytilanteen mukaan Kylmäkosken vanhalla hautausmaalla sijaitsevien muistomerkkien perusteella vanhin on ratsutilallisen Matti Kanniston hauta (inventointinumero 5) vuodelta 1866. Matti Kannisto oli Kanniston ratsutilan isäntänä 1835–1865. Kanniston ratsutila on Kuusjoen kylän kantataloja. Kuusjoen kylän suurimpia tiloja oli 1700-luvulla Rossin ratsutila, joka lohkottiin kahtia 1766 Vanha-Rossiksi ja Uusi-Rossiksi. Uusi-Rossi lohkottiin 1797 Kanniston ja Mikkolan tilaksi. Uuden-Rossin ratsutilan vastuu siirtyi Kanniston tilalle. Isännän haudan vieressä on Kanniston lapset -hauta (inv. nro 4) muistomerkki, jonka perusteella ensimmäinen hautaus on vuodelta 1869. Tämä hauta on kolmanneksi vanhin hautaus vanhalla hautausmaalla.

Matti Kanniston ja Kanniston lapsen hautojen graniittiset muistomerkit ovat lohkottuja pystymuistomerkkejä, johon on kaiverrettu nimet ja nimikkeet. Kanniston lasten viimeinen hautaus on vuodelta 1884. On mahdollista, että muistomerkit on pystytetty haudoille vasta tämän jälkeen. Lohkoreunaiset muistomerkit yleistyivät 1800-luvun loppupuolella. Käytössä

olevan Kylmäkosken hautausmaan vanhin hautaus on vuodelta 1891, joten ratsutilallisen Kanniston hautaus on Kylmäkosken hautausmaiden vanhin hautaus muistomerkkien perusteella.

Muistomerkkien perusteella toiseksi vanhin hautaus on vuodelta 1868, nro 2 Yli-Laatu-hauta. Sen muistomerkkinä on luonnonkivi, jonka nimipuolelle on kaiverrettu syvennys nimelle. Kaiverrettu ja mustalla maalilla maalattu nimi on hävinnyt lähes näkymättömiin. Pystymuistomerkki on hautausmaan vanhin muistomerkki. Yli-Laadun tila on Kylmäkosken kantatiloja, joka sijaitsee Saviniemen kylässä. Laadun tilan ensimmäiset maininnat ovat 1500-luvulta ja tila lohkottiin kahtia vuonna 1753 Yli-Laadun ja Ali-Laadun tilaksi.

Kylmäkosken hautausmaalla on säilynyt vain kaksi 1870-luvun hautausta edustavaa muistomerkkiä: rautaristi vuodelta 1878 (inv.nro 7, Hannula) ja Kärävän hautaus (inv. nro 12) ja siihen haudattu vuonna 1872 Mikko Kärävä. Vuolteen kylän kornetin palkkatila Kärävä halottiin kahtia 1809, mutta tila yhdistettiin taas vuonna 1821. Pitäjänkokouksia pidettiin Kärävän tilalla 1800-luvulla ja vuonna 1874 perustettiin Kärävän koulu. Mikko Kärävä oli tilan isäntänä vuosina 1831–1868. Kärävän haudan muistomerkki on harmaa graniittinen pystymuistomerkki, jossa on koristeellinen aasinselkäharja.

5.2. 1880-luvun muistomerkit

Kylmäkosken vanhan hautausmaan muistomerkkien perusteella kahdeksan kappaletta haudoista on 1880-luvulta. Hautausmaan nuorin hautaus on muistomerkkien perusteella 1888: Kärävän (inv.nro 12) ja Sipilän (inv.nro 6) haudat. Hautausmaan 1880-luvun muistomerkkien tyyppi on pääsääntöisesti graniittinen pystykivi, johon on kaiverrettu nimet. Bertha Maria (inv. 13) haudan muistomerkkiin on kaiverrettu kaunokirjoituksella nimet, joita on kaksi kappaletta. Valitettavasti kaiverrus on lähes hävinnyt näkymättömiin ja haudattujen sukunimestä ei saa selvää.

Muistomerkkien harjatyyppit jakaantuvat kahteen tyyppiin: koristeellisiin aasinselkäharjallisiin (inv.nro 8 Sipilä, inv. nro 8 Uotila, inv.nro 12 Kärävä) tai kaariharjallisiin, joista muutamissa muistomerkeissä on olallinen tai korvallinen kaariharja (inv. nro 1 Yli-Korri, inv.nro 16 Yli-Korri, inv.nro 6 Sipilä). Muistomerkit edustavat tyypillistä 1800-luvun hautausmaaperinnettä.

5.3. Rautaiset muistomerkit

Kylmäkosken vanhan hautausmaan yhdeksän rautaista muistomerkkiä tai niiden osaa ovat 1800-luvun lopulta. Ehjät rautaristit inv.nro 7 Hannula, inv. nro 19 Hollari ja inv.nro 20 Simola edustavat valurautaristejä, joista ainoastaan rusthollin isännän Karl Henrikin Hannulan rautaristin päädyissä on läpikuviollinen sydän- ja tähtikoriste. Simolan rusthollin emännän Amanda Heikintyttären ja Viktor Hollarin rautaristit edustavat yleisesti käytössä ollutta rautaristityyppejä, joita on esimerkiksi Valkeakosken Sääksmäen hautausmaalla, Tampereelta Pyykin kirkkopuiston hautausmaalla ja Akaan Viialan hautausmaalla.

Katkenneista rautaristeistä erityistä rautaristityyppiä edustaa inv. nro. 3, joka on läpikuviollinen rautaristi. Muistomerkki on taidokas ja koristeellinen metallintyöstön taidonnäyte.

Ristinlaosassa on barokkikierrepylväiden keskellä hahmo, joka pitää kädessään kaarevaa torvea ja hänellä on kaapumaiset vaatteet. Kasvot ovat viitteenomaiset. Pohjoisporttien vieressä on kaksi rautaristiä, jotka kuuluvat Hollari -suvulle. Inv. nro 19 Hollari-haudan ehjän rautaristin vieressä oleva inv. nro 18 Viktor Hollarin rautaristi on katkennut, mutta alaosasta päätellen rautaristi on ollut samanlainen kuin inv. nro 19. Useat Kylmäkosken vanhalla hautausmaalla olevat ristinjalustat ovat katkenneet lähes peruskiven tai -jalustan läheltä, joten siitä ei voi päätellä rautaristin tyyppiä.

Irtonaiset rautaristit Kylmäkosken hautausmaalla

Kylmäkosken hautausmaan työkonehallista löytyi kaksi rautaristin yläosaa ja yksi ristin alaosa. Uotila -rautaristi on peräisin Kylmäkosken vanhalla hautausmaalla. Littiläinen-lehden artikkelissa mainitaan Sipilä (inv.nro. 6) kivimuistomerkin lähellä olevan rautaristi, joka kuuluu talon emäntä Karoliina Uotilan (s. 29.9.1825 k. 20.1.1886) haudalle. Rautaristista on jäljellä vanhalla hautausmaalla vain perustus (inv. nro 9), joten risti on siis katkennut vuosien 1980–2018 välillä. Rautaristin alaosan ja koristeellisen uunintekijän rautaristin alkuperäinen sijainti ei ole tiedossa, mutta ristin alaosa (Ruokola) saattaa olla vanhalla hautausmaalla ja sen alkuperäinen paikka voi olla rautaristin perustus inv.nro 20.

*9*Katkennut rautaristi: Talon emäntä Johanna Karoliina Uotila.

11 Rautaristin alaosa: Maria Gustava Ruokola 24.8.1878–9.3.1879.

*10*Katkennut rautaristi: Tässä lepää uunintekijä Karl Richard Normi 9.2.1873–19.6.1909.

5.4. Nimikkeelliset muistomerkit

Kylmäkosken vanhan hautausmaan muistomerkeissä seitsemässä on käytetty nimikettä, joka on ollut yleinen tapa suomalaisessa hautausmaaperinteissä 1950-luvulle saakka. Vanhan hautausmaan

nimikkeet liittyvät maatalouden omistavaan luokkaan: rusthollin isäntä tai emäntä, maanviljelijä, ratsutilallinen, emäntä tai isäntä. Kahdessa (inv. nro 16 ja inv. nro 4) on käytetty lapset-nimikettä, joista vain toisessa Kanniston lapset-muistomerissä on lueteltu nimet. Vanhan hautausmaan muistomerkeissä korostuvat Kylmäkosken tilallisten hautaukset, sillä hautausmaalta on aikojen saatossa hävinnyt muistomerkkejä. Useimmat muistomerkit ovat olleet puisia ja ne eivät ole säilyneet hautausmaalla.

12 Nykyisen sisäänkäynnin pylvään vaurio.

6. Kylmäkosken vanhan hautausmaan toimenpidesuosituksia

Pirkanmaan maakuntamuseon perinnerakennusmestari Tapani Koironen teki neuvontakäynnin Kylmäkosken vanhalle hautausmaalle 25.9.2018. Perinnerakennusmestari suositteli hautausmaan porttipylväiden kunnostamista, sillä rappaus on murentunut itäportin pylvään hattujen alta ja tiiliperustus on näkyvillä. Rakenteisiin saattaa päästä vesi sisään aiheuttamaan

vaurioita. Kummankin porttien pylväiden hatut tulisi uusida vanhan mallin mukaan siten, että hattujen räystäät tulisi ulottaa rapatun seinämän ulkopuolelle. Tällöin vesi ohjautuu seinästä ulos.

Kylmäkosken vanhaa hautausmaata ympäröi pääosin hyvässä kunnossa oleva alkuperäinen kivimuuri, joka on ladottu irtokivistä. Pitäjänkokousten pöytäkirjojen mukaan vanhaa hautausmaata on ympäröinyt kivimuuri vuonna 1867 ja kivet ovat todennäköisesti ladottu ennen vuotta 1857, jolloin alueelta raivattiin irtokiviä pois ja hautausmaan pohjaksi tuotiin soraa. Vanhan kivimuurin päällä porttien vieressä kasvaa kaksi koivua, joiden juuret aiheuttavat pullistumia aitaan. Koivut ylläpitävät muurilla olevaa kosteutta, joka saattaa aiheuttaa tulevaisuudessa vaurioita kivimuuriin. Koulutien puoleisella muurilla, portin läheisyydessä, on havaittavissa koivun aiheuttama pullistuma, joka saattaa romahduttaa muurin vuosien aikana.

Kylmäkosken vanhalle hautausmaalle suositellaan laadittavaksi kunnostussuunnitelma, jossa huomioidaan kulttuurihistorialliset arvot ja historialliset piirteet sekä vanha puistomiljöö. Vanhan hautausmaan ilmeeseen kuuluu olennaisesti vanha puusto, joka tulisi säilyttää alueella. Suositeltavaa olisi kaadettavan vain ne puut, mitkä ovat välttämättömiä kaataa rakenteiden tai turvallisuuden takia esimerkiksi kiviaidan päällä olevat koivut. Vanhan hautausmaan kiviaita on kirkkolain alainen, jota

13 Koulutien puoleisen kiviaidan pullistuma, jonka on aiheuttanut koivun juuret.

on käsitelty 3. Inventoinnin toteutus ja sisältö-luvussa ja muuriin kajoavista muutostöistä tulee pyytää Museovirastolta lausunto.

Kylmäkosken vanhalla hautausmaalla on iso syreenipensas, joka peittää osan muistomerkeistä. Kasvustoa tulisi raivata niin, että muistomerkit ovat paremmin näkyvissä. Todennäköisesti hautoja reunustamaan istutettu syreeni sekä muu puusto on olennainen osa Kylmäkosken vanhan hautausmaan yksilöllistä ilmettä ja ne muodostavat yhdessä luonnonhistoriallisesti arvokkaan ympäristön.

14 Kivimuurien päällä olevat koivut suosittellaan kaadettavaksi.

6.1. Muistomerkkien hoito

Kylmäkosken vanha hautausmaa on Akaan seurakunnan omistuksessa ja hoidossa, jossa tulisi ottaa huomioon kulttuuriperintö ja historiallinen kerrostuma. Kylmäkosken vanhan hautausmaan pinta on luonnontilainen ja alueella on runsaasti puustoa, joka on varsin iäkästä. Alueella on vanhoja

15 Katkennut risti on syreenipensaan sisällä ja peruskivi oli sammaloitunut.

kivisiä ja rautaisia muistomerkkejä, joiden säilyminen edellyttää säännöllisiä huoltotoimenpiteitä. Vuosittainen edullinen huoltotoimenpide muistomerkeille on pitää pinnat puhtaana liasta ja sammaleesta, koska sammal ja jäkälä keräävät itseensä kosteutta. Kosteus rapauttaa jäättyessään pehmeitä kivilajeja.

Muistomerkit puhdistetaan kostuttamalla hautakivi ja harjaamalla asianpesu- tai juuriharjalla. Veteen voi lisätä mäntynestesaiippuaa tai käsitiskiainetta, mutta kuuman veden käyttäminen tulee välttää. Äkillinen lämpölaajentuminen voi rikkoa muistomerkkiä, esimerkiksi kulmat tai ohuet osat ovat alttiina suurille lämmönvaihteluista johtuville rikkoutumisille. Varomaton painepesu saattaa aiheuttaa vaurioita muistomerkin pintaan ja hävittää kultausta, joten sitä ei suositella. Voimakkaammat puhdistusmenetelmät on hyvä jättää

konservaattorin tehtäväksi tai arvioitavaksi. Hiekkapuhallusta ei tule käyttää kivipinnoille, sillä hiekkapuhallus vaurioittaa kiven pintaa ja mahdollisia kultauksia.

Rautaiset muistomerkit kestävät yleensä hyvin korroosiota ja ruostumista, mutta rautaristien heikoin kohta on kiinnityskohdat peruskiveen. Ruostuneet kiinnitystapit heikentyvät ja saattavat katketa pienestä tönäisystä, joten vaurioitumisen estämiseksi aluskivi ja rautaristin kiinnityskohta tulisi säännöllisesti puhdistaa. Kohonneen maanpinnan alapuolelle jääneet aluskivet suositellaan kaivamaan ja nostamaan esille, sillä se edesauttaa muistomerkin säilymistä. Peruskiven yläpinta tulisi olla näkyvässä noin 5 cm verran. Katkennut tai rikkoutunut valurautainen muistomerkki voidaan korjata hitsaamalla tai tukemalla katkennut kohta muotoilulla metallikappaleilla, mutta työ suositellaan jätettäväksi asiantuntijoille.

Kylmäkosken vanhalla hautausmaalla on useita rikkoutuneita tai katkenneita hautamuistomerkkejä, joita voi hoitaa pesemällä ja poistamalla ylimääräistä maa-aineista muistomerkkien päältä ja ympäriltä. Syreenipensaiden kätköissä olevat rautaristit ja ristien jalustat voi tuoda esille leikkaamalla tai raivaamalla pensasta. Työkoneiden käyttämisessä tulee olla varovainen, jotta voimakkaat koneet eivät vaurioita vanhoja muistomerkkejä.

Tapauskohtaisesti voi arvioida tarvitseeko muistomerkki tekstien kultausta/maalausta, tummentuneiden poistamista, rasva- tai nokitahrojen poistamista tai halkeamien, irronneiden kappaleiden tai halkeamien korjausta. Lisätietoa näistä korjaustoimenpiteistä löytyy Museoviraston Hautamuistomerkkien hoito -julkaisusta (2003, Museovirasto) tai ottamalla yhteyttä maakuntamuseoon.

6.2. Adoptoi monumentti -hanke mahdollisuus Kylmäkosken vanhan hautausmaan hoitoon

Kylmäkosken hautausmaan ja muistomerkkien kunto kertovat historian ja paikkakunnalla eläneiden ihmisten kunnioituksesta. Kulttuuriympäristön ollessa käytössä ja aktiivisessa hoidossa siitä tulee entistä merkityksellisempi omalle alueelle. Pirkanmaan maakuntamuseossa on Adoptoi monumentti -hanke, jossa rohkaistaan paikallisen ympäristön arvostamiseen ja vaalimiseen vapaaehtoistoimintana. Adoptoi monumentti -toiminta on vapaaehtoistoimintaa vanhojen rakennusten tai muinaisjäännösten parissa.

Adoptointi kohteet voivat olla muinaisjäännöksiä, rakennuksia tai rakennelmia, jotka kertovat paikallisesta historiasta ja sijaitsevat maisemallisesti keskeisillä paikoilla. Kylmäkosken vanha hautausmaa sopisi mahdolliseksi adoptointikohteeksi, jolloin adoptoijayhteisö (voi olla yhteisö, yhdistys, yritys tai julkisyhteisö) huolehtii, tarkkailee ja tutkii kohdetta ja järjestää halutessaan paikalla erilaisia tapahtumia. Adoptoijat eivät omista kohdetta. Adoptoinnista laaditaan sopimukset ja toimintasuunnitelma adoptoijayhteisön, maakuntamuseon ja kohteen omistajan kanssa. Lisätietoa hankkeesta saa nettisivuilta: <http://adoptoimonumentti.fi/> tai Pirkanmaan maakuntamuseosta.

7. Kylmäkosken hautausmaan historiaa ja laajennokset

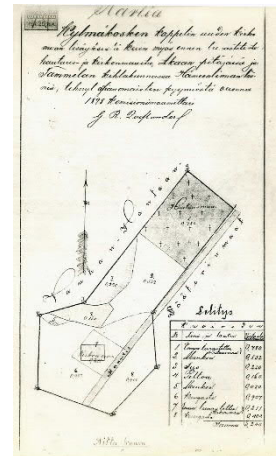
17 Puistoalue kirkon ja hautausmaan välissä.

Kylmäkosken hautausmaa on perustettu 1889 ja Kylmäkosken kirkko rakennettiin hautausmaan yhteyteen vuonna 1900. Kirkko sijaitsee loivan mäenkumpareen päällä, joten tiilikirkon välittömässä läheisyydessä ei ole hautoja. Hautausmaan vanhinta osaa ovat osasto C, osasto E ja osasto F, jotka sijaitsevat hautausmaan pohjoisosassa. Osasto D ja B ovat olleet 1900-luvun alussa suota, peltoa ja metsikköä. Maantien vastakkaisella puolella on ollut Sääterinmaat.

Osasto C:ssä olevan Hautaan kartanon hautaa vastapäätä käytävän toisella puolen (nykyinen Osasto B) on ollut punainen hirsinen ruumishuone. Rakennus jäi tarpeettomaksi vuonna 1964, kun kirkon alapuolelle osittain maan sisään valmistui rakennus, jossa on saniteettitilat, varastotila ja ruumishuone. Rakennuksessa on nykyään puutarhatyöntekijöiden taukotila, työkoneiden säilytystila ja vessat. Hautausmaalle rakennettiin 1930-luvulla hautakatos hautaustoimituksia varten ja vanha puuvaja purettiin vuonna 1980. Nykyään hautausmaan länsiosassa on työkonehalli ja Osasto B:ssä pieni lautarakenteinen työkaluvaja. Vanha punainen ruumishuone on purettu pois. Kylmäkoskentien tien toisella puolella, kirkkoa vastapäätä olevalla parkkipaikalla on ollut ruumiinavaushuone, joka on jo purettu pois.

Terveydenhuoltolakia täydentänyt asetus vuodelta 1927 edellytti hautausmaiden asemakaavakarttojen laatimista. Kylmäkosken hautausmaan kuntoa ja yleistä ilmettä ryhdyttiin kohentamaan 1930-luvulla, jolloin hyväksyttiin asemakarttaluonnos hautausmaan järjestelyä ja istutuksia varten. Suunnitelman teki puutarhuri Virtamo Turusta. Todennäköisesti suunnitelmaan on kuulunut muistomerkkien nimipuolen kääntäminen hautausmaalle päin, sillä vanhassa valokuvassa muistomerkkien nimipuoli on ollut Kylmäkoskentielle päin.

Kylmäkosken hautausmaata laajennettiin 1940-luvulla koilliseen ja 1.014 hehtaarin suuruiselle alueelle muodostettiin osasto A ja B, jotka ovat kirkon läheisyydessä. Osasto A perustettiin sankarihauta-alue

16 Vanha kartta Kylmäkosken kirkon ja hautausmaan paikasta v. 1898. Lähde: Kylmäkoski-Seuran arkisto.

18 Vanha valokuva Kylmäkosken hautausmaasta 1900-luvun alusta. Lähde: Yksityiskokoelma, Kylmäkoski.

ja sen vastakkaiselle puolelle osasto B:lle muistomerkkiaukio, jossa sijaitsevat Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki vuodelta 1954 ja muualla haudattujen muistokivi. Sankarivainaja-alueella on läisyyden rajalla -muistomerkki talvi- ja jatkosodassa kaatuneiden kylmäkoskelaisten muistolle. Laajennoksen vihki vuonna 1940 Kylmäkosken kirkkoherra V.R. Ruosterä.

Hautausmaata laajennetaan 1990-luvulla

19 Hautausmaan laajennososa valmistui 1997.

Kylmäkosken hautausmaan laajennoksen suunnittelu aloitettiin vuonna 1994 ja uusi alue valmistui vuonna 1997. Laajennosalueen suunnittelu alkoi hautausmaan luoteispuolen kahden hehtaarin maa-alueen hankkimisella. Alue rajautuu pohjoisessa Riuttamäentiehen. Laajennosalue käsittää hautausmaan H- ja G-osat sekä parkkipaikan. Laajennoksen suunnitteli Air-lx Suunnittelu / Ahiplan Oy ja laajennusosassa on 1 470 hauta- ja uurnahautapaikkaa, muistolehto ja metsähautausmaa. Laajan allasmaisena

muistolehdon reunalla on muistomerkki. Tämän alueen vieressä lounaassa on metsähautausmaa ja pohjoisessa osasto H:n jälkeen parkkipaikka. Laajennosalueen vihki käyttöön 1.7.1997 lääninrovasti Antti Lehtipuu.

7.1 Kylmäkosken hautausmaan osastot ja niiden ominaispiirteet

7.2. Osasto A

Muistomerkkien tyypit ja lukumäärät, osasto A					
Materiaalit	Pystymuisto- merkki	Vaakamuisto- merkki	Laattamuisto- merkki	Risti	Muut
Musta graniitti	4	130	7		
Harmaa graniitti		7	3		
Punainen graniitti	2	12	117		
Marmori					
Rauta				1	
Puu					1
Muu					
Yhteensä	6	149	127	1	1

Osasto A on kirkolta tultaessa ensimmäisenä Kylmäkoskentien puolella ja osasto jakaantuu kolmeen lohkoon, josta keskimmaisessa on sankarivainaja-alue sekä läisyyden rajalla -muistomerkki.

20 A1 Kylmäkoskentielle päin kuvattuna.

Sankarivainaja-alueelle on haudattu 115 vuoden 1939–1944 talvi- ja jatkosodassa kaatuneita sankarivainajia, joiden haudoilla on punagraniittiset laattamuistomerkit. Alue on Akaan seurakunnan hoidossa ja sankarivainaja-alue on kirkkolain mukaan rauhoitettu alue.

Lohkot rajautuvat angervopensarivistöillä toisistaan ja osaston pintana on nurmi, jossa kasvaa muutamia mäntyjä ja koivuja. Kylmäkosken hautausmaan keskusaukio

käsittää Osasto A:n sankarivainaja-alueen ja sitä vastapäätä Osasto B:ssä olevan muistomerkkiaukion.

Lähimpänä kirkkoa olevassa lohkossa 3 on uudempia hautauksia ja sen pohjoispuolella olevassa lohkossa 1 vanhimmat hautaukset ovat vuodelta 1949. Osasto A:ssa muistomerkillisiä hautauksia on yhteensä 284, joista käytettävissä olevan ajan takia osasto A:sta ei inventoitu muistomerkkejä. Yleisin tyyppi osastossa on vaakamuistomerkki, joita on 149 kappaletta. Matkalaukkukivien suosituin kivityyppi on 130 kappaleella musta graniitti ja toisena on punagraniittiset vaakamuistomerkit 12 kappaleella. Toiseksi yleisin muistomerkkityyppi

21 Sankarivainaja-alue.

on laattamuistomerkki, joita on 127 kappaletta. Sankarihauta-alueen muistomerkit, 115 kappaletta, ovat punagraniittisia. Pystymuistomerkkejä on yhteensä 6 kappaletta, joista yleisin kivityyppi on 4 muistomerkillä musta graniitti.

22 Osasto A, lohko 3.

7.3. Osasto B

Muistomerkkien tyypit ja lukumäärät, osasto B					
Materiaalit	Pystymuisto- merkki	Vaakamuisto- merkki	Laattamuisto- merkki	Risti	Muut
Musta graniitti		207	3		
Harmaa graniitti	1	15	1		
Punainen graniitti	1	24			
Marmori					
Rauta				2	
Puu					
Muu					
Yhteensä	2	246	4	2	

Kylmäkosken hautausmaan vanhan puolen laajin alue on osasto B, joka käsittää viisi lohkoa ja ne erottuvat toisistaan ruusupensasrivistöllä. Alueella on Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki ja muualle haudattujen muistomerkki. Osasto B rajautuu laajennososan asfalttikäytävään, pohjoisessa Osasto D ja idässä hautausmaan sepelikäytävään. Hautausmaan vanhimmissa osissa E ja C hautojen välit ovat kapeat, kun taas osasto B:ssä hautojen välikäytävät ovat leveähköt nurmikäytävät. Puustona alueella on mäntyä ja koivua.

Hautaukset on aloitettu 1950-luvulta ja jatkettu aina 2000-luvulle saakka. Vanhimmat hautaukset ovat sepelikäytävän varrella. Hortonomi Väinö Knuutilan vuonna 1967 laatimasta hautapaikkakartassa on merkittynä hautauksia osasto B:n lohko 2. Osastossa on 254 muistomerkillistä hautaa, joista inventoinnin käytettävissä olevan ajan takia ei inventoitu muistomerkkejä.

23 Osasto B kuvattuna pohjoiseen.

Hautamuistomerkit ovat pääpiirteiltään vaakatasoista matkalaukkukivityyppiä, joita on yhteensä

254. Peräti 207 kappaletta vaakakivistä on mustaa graniittia ja 24 kappaletta punagraniittia. Harmaata graniittia olevia vaakamuistomerkkejä on 15 kappaletta. Seuraavaksi yleisin muistomerkkityyppi on laatta 4 kappaleella, joista kolme on mustaa graniittia ja yksi harmaata graniittia. Myöhempää rautaristiperinnettä edustaa kaksi metalliristiä ja osastossa on yksi punagraniittinen sekä yksi harmaagraniittinen pystymuistomerkki.

24 Osasto B, lohko 2.

26 Osasto B, lohko 5 kuvattuna pohjoiseen.

25 Osasto B, lohko 3.

7.4. Osasto C

Muistomerkkien tyypit ja lukumäärät, osasto C					
Materiaalit	Pystymuisto- merkki	Vaakamuisto- merkki	Laattamuisto- merkki	Risti	Muut
Musta graniitti	54	75	4		
Harmaa graniitti	20	7	1		3
Punainen graniitti	1	14			
Marmori					
Rauta				3	
Puu					
Muu					
Yhteensä	75	96	5	3	3

Osasto C on Kylmäkosken hautausmaan vanhinta osaa, jossa on sukuhautoja ja osastossa on Kylmäkosken hautausmaan vanhin hautaus (C 14, hauta 5-8 Ojanen). Yleisilmettä hallitsevat vanhat ja nuoret pystymuistomerkit sekä suuret sukuhautakokonaisuudet. Alue rajautuu Kylmäkoskentiehen, pohjoisessa osasto F:n ja etelässä osasto A:n. Puustona osastolla on mäntyjä, koivuja ja vanhoja vaahteroita. Osaston C:n erityispiirre on Hautaan (C 9, hauta 1-4) ja Favenin (C 11, hauta 1-5) sukuhaudat, joilla on oma erillinen sisäänkäynti Kylmäkoskentieltä haudoille.

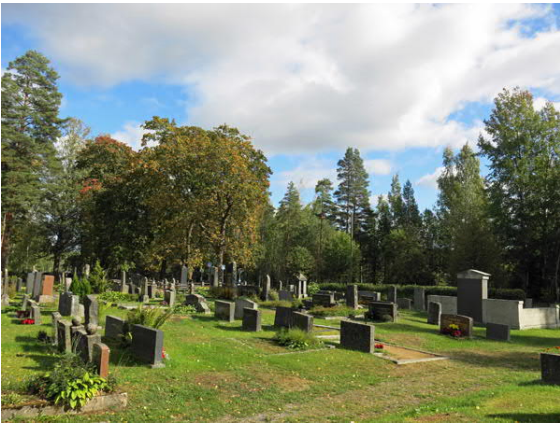
Osasto C:ssa on yhteensä 182 muistomerkillistä hautaa ja niistä on inventoitu 71 kappaletta. Yleisin muistomerkkityyppi on vaakamuistomerkit 96 kappaleella, joista peräti 75 muistomerkin kivilajina on musta graniitti. Seuraavaksi tyypillisin muistomerkkityyppi on pystykivet, joita on yhteensä 75 kappaletta. Yleisin pystymuistomerkkien kivilaji on dioriitti 54 kappaletta ja seuraavaksi tyypillinen on harmaat

27 Osasto C kuvattuna kirkolle päin.

graniittiset pystymuistomerkit 20 kappaleella. Osasto C:ssa sijaitsee Kylmäkosken harvinaiset 1890-luvun rautaristit, joita on 3 kappaletta.

Haudat sijaitsevat tiiviisti nurmipintaisella osastolla ja hautojen välissä on kapeat nurmikäytävät. Suuret kokonaisuudet Favenin ja Hautaan sukuhaudat muuttavat symmetristä rivihautailmettä, sillä hautakokonaisuuksien syvyys on useiden hautarivistöjen mittainen. Osaston haudauksien ajallinen kerrostuma on laaja, sillä sukuhautojen vanhimman ja nuoremmat haudauksen välillä voi olla noin 88 vuotta (C 14, hauta 5-8 Ojanen). Vanhimmat 1890-luvun haudat ovat Kylmäkoskentien vieressä ja nuorimmat haudaukset ovat sepelikäytävän varrella.

28 Osasto C kuvattuna Kylmäkoskentielle päin.

29 Osasto C kuvattuna Kylmäkoskentielle päin.

7.5. Osasto D

Muistomerkkien tyypit ja lukumäärät, osasto D					
Materiaalit	Pystymuisto- merkki	Vaakamuisto- merkki	Laattamuisto- merkki	Risti	Muut
Musta graniitti	7	154	8		
Harmaa graniitti	1	33	1		
Punainen graniitti		40			
Marmori			2		
Rauta					
Puu					
Muu					
Yhteensä	8	227	11		

Osasto D sijaitsee lännessä vastakkaisella puolella osasto A:ta ja yläpuolella on osasto F. Hautausmaan sepelikäytävä ja laajennoksen asfalttikäytävä rajaavat aluetta. Nurmipintaisella osastolla on puustona koivu. Hautojen välissä olevat käytävät leventyvät kohti laajennosaluetta.

30 Osasto D kuvattuna kirkolle päin.

Muistomerkillisiä hautoja osastossa on yhteensä 246 kappaletta, joista on inventoitu vain 2 kappaletta. Alueen ominaista ilmettä on 227 kappaleella matkalaukkukivet, joista peräti 154 kappaletta on musta graniittia. Mustien vaakamuistomerkkien yleisilmeestä poikkeavat punagraniittiset vaakamuistomerkit 40

kappaleella. Toiseksi yleisin muistomerkkityyppi on laattamuistomerkit 11 kappaleella ja niistä on 8 kappaletta mustaa graniittia. Osaston hautaukset on aloitettu sepelikäytävän varrelta edeten kohti nykyistä laajennosaluetta pohjoiseen päin ja muistomerkit ovat pääasiassa 1980–1990-luvuilta,

mutta käytävän varrella on muutamia 1920–1930-luvun hautoja. Osaston vanhin haudaus on vuodelta 1915.

31 Osasto D, puiden takana on laajennosalue.

7.6. Osasto E

Muistomerkkien tyypit ja lukumäärät, osasto E					
Materiaalit	Pystymuisto- merkki	Vaakamuisto- merkki	Laattamuisto- merkki	Risti	Muut
Musta graniitti	17	69	10		
Harmaa graniitti	6	7	2		
Punainen graniitti	2	11	3		
Marmori			3		
Rauta					
Puu					
Muu				1	
Yhteensä	25	87	18	1	

Osasto E on Kylmäkosken hautausmaan vanhinta osaa. Yleisilme on vaakakivivoittoista ja osaston vanhimmat hautaukset ovat 1900-luvun alusta. Osasto E:tä rajaa Kylmäkoskentie, päädyssä oleva parkkipaikka ja Riuttamäentie sekä lounaassa osasto C. Nurmipintaisella osasto E:ssä kasvaa vanhoja vaahteroita ja koivuja. Pranttilan haudan (rivi 1, hauta 11–12) takana kasvaa ulkomailta tuotu viuhkamainen omenapuu, joka kuuluu hautakokonaisuuteen. Suvun edustajan mukaan omenapuu on tuotu Öölannin saarelta Ruotsista.

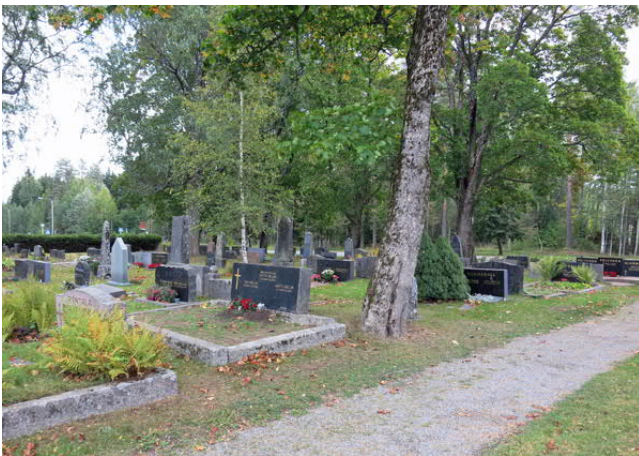

33 Osasto E kuvattuna Kylmäkoskentieltä etelään.

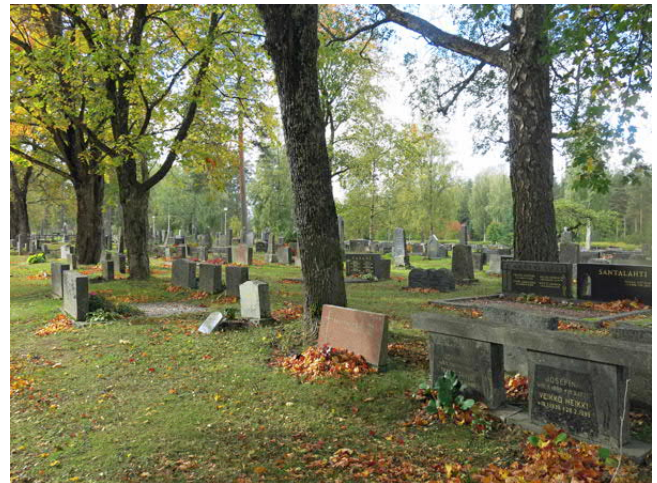
Osaston vanhin hautaus on vuodelta 1894, mutta muistomerkki on uudempi (rivi 1, hauta 5) kuin hautaus. Pääasiassa osasto E:n hautaukset ovat 1940–1950-luvuilta ja yhteensä on 132 hautaa, jossa on muistomerkki. Inventoituja hautoja osasto E:ssä on 17 kappaletta, joista vanhin on lapsen hautaus vuodelta 1893 (rivi 3, hauta 1).

Vaakakiviä on osastossa 87, joista 69 kappaletta on musta graniittia ja toiseksi yleisin on 11 kappaleella punagraniittiset vaakakivet. Harmaa graniittisia vaakakiviä on 7

kappaletta. Seuraaviksi yleisin muistokivityyppi on pystykivet, joita on 25 kappaletta. Musta pystykivi on suosituin kivityyppi 17 kappaleella ja seuraavaksi tyypillisenä lajina on harmaa pystykivi 6 kappaleella. Osastossa on myös kaksi punagraniittista pystykiveä. Laattamuistomerkkejä on 18 kappaletta, joista yleisin laattakivityyppi on dioriitti 10 kappaletta ja marmorisia sekä punagraniittisia laattoja on kumpaakin tyyppiä 3 kappaletta. Harmaa graniittisia laattoja on vain kaksi kappaletta. Osastossa on yksi rautaristi ja suorakulmiota edustava muistomerkkityyppi. Muistomerkkittömiä hautauksia on 42.

32 Osasto E kuvattuna pohjoiseen.

34 Osasto E kuvattuna Kylmäkoskentieltä hautausmaalle päin.

7.7. Osasto F

Muistomerkkien tyypit ja lukumäärät, osasto F					
Materiaalit	Pysty- muistomerkki	Vaaka- muistomerkki	Laatta- muistomerkki	Risti	Muut
Musta graniitti	2	58	7		
Harmaa graniitti	7	3	1		
Punainen graniitti		18			
Marmori			4		
Rauta				2	
Puu					
Muu					
Yhteensä	9	79	12	2	

35 Osasto F kuvattuna pohjoiseen.

Kylmäkosken hautausmaan osasto F sijaitsee Kylmäkosken hautausmaan päädyssä Riuttamäentien puolella. Osastoa rajaavat hautausmaan päädyssä oleva parkkipaikka ja kuusiaita. Osaston länsipuolella on osasto D ja sepelikäytävän vastakkaisella puolella osasto E. Kuusiaidan vieressä on kirkkoon kuulumattomien hautarivistö, jonne on myös haudattu seurakuntaan kuuluvia. Osaston F:n yleisilmettä hallitsee alueen keskellä oleva tyhjä nurmialue, jossa on vain kaksi toisistaan erillään olevaa hautaa. Nurmialueella on ollut siirtoväen, karjalasta tulleiden hauta-alue, jonka siistinä pitämistä ehdotettiin 1943 mielipidekirjoituksessa seurakuntalaisten vastuulle. Paikallisen muistitiedon mukaan osastoon olisi haudattu sisällissodassa punaisten puolella olleita.

36 Tunnustuksettomien hauta-alue.

Haudat ovat keskitetty sepelikäytävän läheisyyteen kuudelle eri riville. Hautaukset on aloitettu 1918 ja alueella on 416 hautasijaa, joista 99 on hauta ja muistomerkki. Näistä on inventoitu 5 hautaa. Osaston F:n haudat ovat pääsääntöisesti 1940–1960-luvuilta. Hautamuistomerkit ovat yleisilmeeltään vaakakiviä, joista suurimpana edustajana 58 kappaleella musta graniittiset matkalaukkukivet ja toiseksi yleisenä ovat punagraniittiset vaakakivet 18 kappaleella. Pystymuistomerkkejä on 9 kappaletta, joista on 7

harmaata graniittia ja 2 mustaa graniittia. Alueella on kaksi rautaristiä, jotka edustavat myöhempää rautaristiperinnettä. Toinen risteistä rivillä 6, hauta 34 on itse tehty kierrätysmateriaaleista, joka on Kylmäkosken hautausmaalla ainutkertainen. Laattamuistomerkit sijoittuvat lähinnä kuusiaidan ja parkkipaikan läheisyyteen ja laattoja on 12 kappaletta, joista 7 kappaletta musta graniittista, 4 kappaletta marmorista sekä yksi harmaa graniittinen muistolaatta.

Osasto F:n vanhin hauta vuodelta 1918 hallitsee alueen maisemallista ilmettä, sillä hauta on kookas pystymuistomerkki risteineen (rivi 8, hauta 17). Hautamuistomerkki suositellaan säilytettäväksi, jotta alueen monikerroksellisuus ja ilmeikkyytensä säilyy. Puustona alueella on harvakseltaan vanhoja koivuja ja alueen pinta on nurmi.

37 Yleisnäkyä Osasto F:stä.

7.8. H Laajennos ja G muistolehto

Muistomerkkien tyypit ja lukumäärät, osasto H					
Materiaalit	Pystymuisto -merkki	Vaakamuisto -merkki	Laattamuisto -merkki	Risti	Muut
Musta graniitti		11			
Harmaa graniitti		6			
Punainen graniitti		16			
Marmori					
Rauta					
Puu				1	
Muu					
Yhteensä		33		1	

38 Laajennosalueella on muutamia hautauksia.

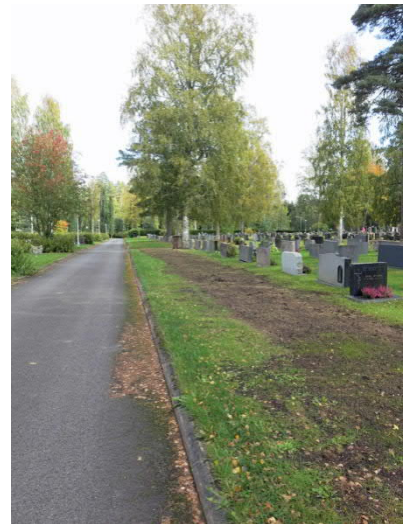
Kylmäkosken hautausmaata laajennettiin 1990-luvulla hautausmaan länsi- ja pohjoispuolelle. Laajennosalueita rajaa kirkko, hautausmaan vanha raja ja Riuttamäentie. Laajennos päättyy kuusiaitaan, jonka takana on metsikköä. Puustona alueella on lehtipuita, pihlajia ja kuusia sekä alueen pintana on nurmi. Laajennosalueen ja hautausmaan vanhan puolen erottaa asfalttikäytävä.

Osasto H jakaantuu 4 lohkokoon, joiden välissä on pensasaita. Alueen vanhin hautaus on vuodelta 2000 ja haudat on sijoitettu asfalttikäytävän

varrelle. Osaston yleisilme on vaakakivivoittoinen, mutta laajennoksessa on runsaasti hautaamatonta nurmipintaista aluetta. Alueella on 11 mustaa graniittia olevaa vaakakiveä ja 6 harmaasta graniittista valmistettua vaakakiveä. Muistomerkeistä päätellen suosituin muistokivilaji 2000-luvulla on punagraniitti, sillä osastossa on 14 punagraniittista vaakakiveä. Yhteensä alueella on 34 hautaa, jossa on muistomerkki.

40 Laajennosalueen hautauksia.

39 Hautausmaan vanha raja ja laajennoksen asfalttikäytävä.

7.9. Muistolehto

41 Muistolehto.

Laajennosalueen muistolehto sijaitsee kirkon päädyssä länsiosassa. Muistolehto on allasmainen laakea nurmialue, jonka laitaa kiertää sepelikäytävä. Se johtaa nurmialueen reunalla olevalle muistomerkille, johon on kiinnitetty muistolaattoja. Käytävän varrella on kuusi kappaletta kartion muotoon leikattua tuijaa ja allasalueen reunoille on istutettu lehtipuita, kuten pihlajia. Puiden lomassa on kennomaisia valaisimia kolmen ryhmän ryppäissä. Alue rajautuu lännessä ja etelässä kuusiaitaan, jonka takana on metsä.

Muistolehden allasmaiselle nurmialueelle lasketaan seurakunnan toimesta tuhkat. Omaiset voivat tilata muistomerkkiin muistolaattoja. Laatat ovat pääasiassa 2000-luvulta: vanhin laatta on vuodelta 2011 ja uusin vuodelta 2018, vaikka muistomerkki on pystytetty jo vuonna 1998.

8. Kylmäkosken hautausmaan inventoinnin tuloksia

Kylmäkosken hautausmaalta inventointiin yhteensä 99 muistomerkkiä: osasto C 71 kappaletta, osasto E 17 muistomerkkiä, osasto F 5 kappaletta ja osasto D 2 muistomerkkiä. Hautausmaan vanhimmat hautaukset ja muistomerkit sijoittuvat osastoihin C ja E. Yleisin arvokriteeri inventoiduille muistomerkeille on alkuperäisyys (95 kpl), toiseksi yleisenä ikä (75 kpl), nimike (32 kpl) ja henkilöhistoriallinen merkittävyys (30 kpl). Symbolikohteiksi määriteltiin 2 kappaletta C-osastosta Kelo, Riippa, Kärävä -hauta (C 12, hauta 10–12) ja Favenin suvun hauta (C 11, hauta 1-5). Kelo, Riippa, Kärävä -hauta on sisällissodan aikainen yhteishauta samana päivänä vuonna 1918 sisällissodassa menehtyneille. Favenin suvun hautaan on haudattu 1900-luvun modernisti taiteilija Antti Faven ja hänen isänsä Oskari Faven, joka vaikutti suomalaiseen käänöskirjallisuuteen ja Kylmäkosken kunnan asioihin.

Inventoitujen muistomerkkien kulttuurihistorialliset arvot			
Kulttuurihistorialliset arvot	Inventoitujen muistomerkkien lukumäärä	Osastot	Ikä
Alkuperäisyys	51, 18, 3 Yhteensä 72	C, E, F	1890–1940-luvut
Harvinaisuus	19, 3, 6 Yhteensä 28	C, E, F	1890–1960-luvut
Henkilöhistoriallinen merkittävyys	26, 3, 1 Yhteensä 30	C, E, D	1890–1960-luvut
Ikä	60, 13, 3, 1 Yhteensä 77	C, E, F, D	1890–1930-luvut
Muistolause	15, 3, 1 Yhteensä 19	C, E, F	1890–1920-luvut
Muusta syystä kulttuurihistoriallisesti merkittävä	1, 2 Yhteensä 3	C, E	1930–1960-luvut
Nimike	24, 12, 1 Yhteensä 37	C, E, F	1890–1930-luvut
Symbolikohde	2	C	1899–1918-luvut
Taide- ja tyylihistoriallinen merkittävyys	16, 4, 2, 1 Yhteensä 23	C, E, F, D	1890–1960-luvut
Ympäristöarvo	18, 7, 4 Yhteensä 29	C, E, F	1890–1930-luvut

Kylmäkosken hautausmaan 32 muistomerkissä on nimike ja muistolauseita on yhteensä 19 muistokivessä. Nimikkeet ja muistolauseiden käyttö oli yleistä 1800–1900-lukujen vaihteessa.

Muistomerkit ovat saaneet useita kulttuurihistoriallisia arvoja riippuen muistomerkin piirteistä ja näkökulmista suhteessa hautausmaahan sekä kulttuurihistoriaan.

8.1. Vanhimmat hautaukset Kylmäkosken hautausmaalla

Kylmäkosken hautausmaalla on säilynyt niukasti 1800-luvun lopun muistomerkkejä, joita on vain 16 kappaletta. Kylmäkosken hautausmaa siirtyi nykyiselle paikalleen vuonna 1889, mutta ensimmäisten vuosien hautauksista ei ole säilynyt muistomerkkejä. Vanhimmat hautaukset ovat pääasiassa osasto C:ssä Kylmäkoskentien varrella ja osasto E:ssä on kaksi 1890-luvun hautaa, jotka sijaitsevat aivan osasto C:n vieressä rivien alkupäässä. Karttaliitteeseen 1890-luvun muistomerkit ja hautaukset on merkitty vanhimpien hautauksien sijainti.

Kylmäkosken hautausmaan vanhimmat hautaukset vuodelta 1891 ovat Ojasen sukuhauta (C14, hauta 5-8) ja Kustaa Uotilan (C9, hauta 16) hauta, joka on kaariharjallinen pystykivi. Ojasen hautaan laskettiin vuonna 1891 lapsena kuollut Lauri Ojanen. Ojasen sukuhaudan jugend-tyylinen muistomerkki on nuorempi kuin haudan vanhin hautaus. Seuraavaksi vanhin hautaus ja muistomerkki on vuodelta 1892 Kelon lapsi -hauta (C12, hauta 15), jossa on pieni rautaristi pystymuistomerkin edessä. Rautaristi on pelkistetty umpirautaristi, jossa kuviona ovat säteet ja toisella puolella on muistolause: U.W.K. 209 v.4.

Osasto E:ssä oleva Kärpän lapset-haudan (E3, hauta 1) ensimmäinen hautaus on vuodelta 1893, jolloin Martha Kärppä menehtyi vuoden ja kolmen kuukauden iässä. Hautaan on haudattu neljä lasta, joista kolme on haudattu 1890-luvulla ja yksi vuonna 1900. Johan Kristian Korri on haudattu 1893 osasto C:n ja muistomerkki on koristeellinen musta graniittinen pystykivi, jossa on telttaharja.

Kylmäkosken hautausmaan vanhimmat 1890-luvun kerrostuman muistomerkit noudattavat perinteistä 1800-luvun lopulle tyypillistä hautamuistomerkkiperinnettä, jolloin pystykivet ja valurautaristit olivat suosittuja muistomerkkejä aina 1800-luvun lopusta 1920-luvulle saakka. Hautausmaan 1800-luvun lopun muistomerkit ovat pääasiassa pystymuistomerkkejä ja niiden tyyli on olallinen kaariharja, aasiselkäharja tai kolmioharja, lisäksi on kolme rautaristiä. Liitteessä 1890-luvun hautaukset Kylmäkosken hautausmaalla -listassa on lueteltu vanhimmat hautamuistomerkkien tiedot.

8.2. Kylmäkosken hautausmaan 1900–1920-lukujen hautauskerrostuma

Kylmäkosken hautausmaan 1900–1920-luvun hautoja ja hautamuistomerkkejä on yhteensä 73, joista suurin osa on pystymuistomerkkejä. Nämä sijaitsevat osastoissa C, E, F, D, joista vain yksi viimeksi mainitussa osastossa. Ali-Parikan haudat (E6 hauta 8 ja E9 hauta 9) ja Malinin hauta (E6, hauta 5) ovat vuodelta 1900, joten ne edustavat Kylmäkosken hautausmaan vanhinta kerrostumaa. Ali-Parikan hautojen muistomerkit ovat korkeita pylväitä ja nahkurin vaimon Malinin hauta on matala pystymuistomerkki, jossa on kiven yläosassa kartussi.

Koljoson hauta (C2 hauta 35) vuodelta 1904 on maisemallisesti sekä taidetyylihistoriallisesti merkittävä kokonaisuus. Ainutlaatuinen muistomerkki ilmentää 1900-luvun

suosittua jugend-tyylisuuntaa kasviornamentiikka-aiheella, jossa kuviona ovat kauniisti kaareutuvat lehdet.

Kylmäkosken hautausmaan 1910-luvun hautamuistomerkit edustavat pääsääntöisesti pystymuistomerkkityyppiä, mutta sukuhautojen muistomerkit ovat vaakakiviä. Osasto C:ssä sijaitseva Kylmäkoskentien vieressä oleva Mikkolan (C9, 14–15 hauta) on ainutlaatuinen muistomerkki, jota paikallisten mukaan saavutaan kaukaa katsomaan Kylmäkosken hautausmaalle. Harmaa graniittinen muistomerkki muodostuu pystykivistä, jonka edessä on kaksi pylvästä. Muistomerkin kattorakenteena on kolmioharja, jossa on neljä eri ilmansuuntiin olevaa päätykolmiota. Kattorakenteen päätykolmioissa on toistuva ornamenttikuvio: keskusympyrästä johtaa kaksi lakastunutta lehteä ja tulppaani-kuvio.

Sisällissodan aikaiset hautaukset Kylmäkosken hautausmaalla

Kylmäkosken hautausmaalla on yhteishauta samana päivänä 24.2.1918 sisällissodassa menehtyneille Erland Kärävälle, Arvo Riipalle ja Kaarlo Kelolle, joista kaksi viimeksi mainittua on tilojen poikia ja ensimmäinen on Kärävä tilan isäntä. Heidän menehtymisestään Kylmäkoskella on kaksi erilaista näkemystä:

1. Perimätiedon mukaan Kärävä, Riippa ja Kelo vangittiin sisällissodassa vuonna 1918 punaisten toimesta. Kaksi heistä ammuttiin Oriniemen sillalla ja työnnettiin jokeen, jonka rannalta heidät löydettiin menehtyneinä.
2. Työväen alkutaival Akaassa (1986) -kirjan mukaan punaiset vangitsivat Kärävän ja ampuivat hänet Oriniemen sillalla. Punaiset vangitsivat Kelon ja Riipan ja heitä lähdettiin viemään kohti Toijalaa. Matka pysähtyi Sointulankankaalle, jonne päättyi vankien maallinen vaellus.

Hautausmaalla on Kanniston sukuhauta (C7, hauta 12–15), jossa lepää ratsutilallinen, kunnallislautakunnan ja kunnalliskirjaston johtokunnan, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsen Väinö Kannisto. Hän kuoli sisällissodassa vuonna 1918 vangittuna Riihimäellä. Lisäksi Kylmäkosken hautausmaalla on vuoden 1918 hautauksia esimerkiksi Kassarin sukuhaudassa (C2 hauta 22–25), Tuomala (C6 hauta 1-2). Tuomalan hautamuistomerkki on ajalleen harvinainen matala jyrkä suorakulmion muotoinen kivipaasi, jonka toisella sivulla on teksti: Perhehauta.

Kylmäkosken hautausmaan 1920-luvun kerrostuma

Pystykivet olivat suosiossa Kylmäkosken hautausmaalla lähes 1920-luvun loppuun saakka, vaikka suomalaisessa hautausmuistomerkkiperinteessä 1920-luvulla pystykivien rinnalle tulivat vaakakivet. Myöhäisempää pystymuistomerkkiperinnettä edustaa muun muassa Uotilan haudan (C8, hauta 8) harmaa graniittinen lohkoreunainen muistokivi ja Tanhuanpään haudalla (C7 hauta 10–11) oleva musta graniittinen pystykivi. Vuosikymmenen ainutlaatuisiin muistomerkkeihin kuuluu Mikkolan sukuhaudan (C3, hauta 35–36) neliskanttinen muistokivi, jossa nimet ovat sijoitettu poikkeuksellisesti kiven pätyyn.

Suurimpia hautoja Kylmäkosken hautausmaalla on Hautaan kartanon sukuhauta (C9, hauta 1-4), joka sijaitsee Kylmäkoskentien vieressä. Haudalle on oma kulku tieltä, jolloin sukuhauta rajautuu omaksi kokonaisuudekseen. Hautaan kartanon sukuhauta on näyttävä 1920-luvun uusklassisismia edustava kokonaisuus. Hautaan sukuhaudan ensimmäinen haudaus on kartanon isäntä Artturi Hautaa (1870–1925), joka toimi Kylmäkosken kunnallislautakunnan ja kunnanvaltuuston puheenjohtajana, lisäksi hän oli Kylmäkosken seurakunnan tilien tarkastaja. Artturi Hautaalla oli monia luottamustehtäviä paikallisissa yrityksissä ja yhdistyksissä.

8.3. Rautaiset muistomerkit

Varhaisemmat muistomerkit ovat olleet puusta tehtyjä pystymuistomerkkejä tai ristejä, jonka jälkeen hautausmailla yleistyi teollistumisen myötä 1800-luvun puolivälistä alkaen rautaiset hautamuistomerkit. Rautaisten, lähinnä rautaristien, muistomerkkien käyttö jatkui aina 1930-luvulle saakka. Kylmäkosken hautausmaalla on säilynyt kolme 1800-luvun loppupuolelta peräisin olevaa rautaristiä sekä viisi rautaristiä, jotka ovat 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Myöhempää rautaristiperinnettä edustavista viidestä muistomerkistä inventoitiin kaksi kappaletta (F6, hauta 34 ja F11 hauta 35) ja myös inventoitiin 1800-luvun lopun rautaristit, jotka sijaitsevat osasto C:ssä Kylmäkoskentien vieressä. Rautaristit 1800-luvun loppupuolelta edustavat umpirautaristityyppiä, joissa on käytetty kohokuvioita. Huomionarvoista hautausmaan laajennosalueella on yksi 2000-luvulta oleva valkoinen puuristi.

Kylmäkosken hautausmaan hautapaikkakartan mukaan Paavola-haudan (C13, hauta 7) rautaristin keskusakselissa on ollut nimilaatta, joka ei ole enää kiinni ristissä. Umpirautaristin alaosassa on kohokuviona pylvääseen nojaava enkeli, jolla on kädessään pasuuna. Apilanmuotoisissa päädyissä on symboleina tähdet sekä ristien yläosassa viljelyhde. Ristin valmistustekniikka, tyylihistorialliset piirteet sekä muistomerkin sijainti Kylmäkosken hautausmaalla viittaavat siihen, että risti on peräisin 1800–1900-luvun vaihteesta ja on hautausmaan vanhimpia muistomerkkejä. Viialan hautausmaalla on inventointikorttien mukaan samanlainen rautaristi, joka on ajoitettu 1900-luvun alkuun.

Wuoleen Kelon lapsen -rautaristi (C12, hauta 15) vuodelta 1892 on vanhin rautaristi Kylmäkosken hautausmaalla. Pieni umpirautainen risti sijaitsee graniittisen pystymuistomerkin edessä ja todennäköisesti kivinen muistomerkki on suojannut matalaa rautaristiä vaurioilta. Hautaa on käsitelty 9.1. Vanhimmat hautaukset Kylmäkosken hautausmaalla-alaluvussa. Kolmas rautaristi, Filppula (C13, hauta 8) sijaitsee Paavola ristin vieressä Kylmäkoskentien läheisyydessä. Filppulahauta on vuodelta 1896, johon on haudattu lapsena kuollut Wäinö Johannes Filppula. Rautaristi on umpirautaristi, jossa on symboleina latinalainen risti ja kukka-kuvio. Kelo ja Filppula ovat Kylmäkosken suuria maataloja, joten kyseessä on maatalouden omistavan luokan rautaiset hautamuistomerkit.

Rautamuistomerkit 1900-luvun alkuvuosikymmeninä

Nuorempaa rautaristiperinnettä edustavat osasto F:ssä olevat kaksi ristiä (F11, hauta 35 ja F6, hauta 36). Rautaristi (F11, hauta 35) muodostuu kahdesta rinnakkain olevasta metallilaatasta ja kahdesta poikittaisesta metallilaatasta, jotka ovat yhdistetty päistään sydämenmuotoiseksi taivutetulla metallilaatalla. Laatat ovat erillään toisistaan. Rautaristin keskusakselissa on ollut nimilaatta. Risti on todennäköisesti tehty käsityönä ja se on siten ainutlaatuinen muistomerkki Kylmäkosken hautausmaalla. Samoin myös Kangasmäki-haudan (F6, hauta 36) rautaristi on tehty todennäköisesti kierrätysmateriaaleista ja edustaa muistomerkkien käsityöperinnettä. Rautaristin sijainti kuusiaidan vieressä, hieman erillään muista osaston muistomerkeistä on maisemallisesti tärkeä kokonaisuus.

Osasto C:ssä sepelikäytävän lähellä on Eskola (C3, hauta 14–15) -sukuhauta, jonka muistomerkki edustaa funktionalismia. Mustasta graniittista valmistettuun pystymuistomerkkiin on kiinnitetty pronssilaatta, jossa on kohotekstinä nimet. Laatan vasemmalla puolella on kapea latinalainen risti. Metallilaatta, risti ja jyrkäv kivipaasi muodostavat elegantin modernia tyyliä edustavan kokonaisuuden.

8.4. Kylmäkosken hautausmaan taideteokset ja taidehistoriaa

Kylmäkosken hautausmaalla on maltillisesti taideteoksia, joista suurin osa on reliefejä tai muistomerkkiin liittyviä veistoksia, joiden aiheina ovat maljat tai maljakot. Hautausmaalla ei ole veistoksia tai suuria veistoskokonaisuuksia. Viime vuosina on yleistynyt hautausmailla pienten teollisesti valmistettujen koriste-esineiden tuominen haudoille, joka on nähtävissä myös

42 Pranttila haudan lintuveistos.

Kylmäkosken hautausmaalla. Joidenkin muistomerkkien päällä on pieniä koriste-enkeleitä tai jopa maalattuja kiviä.

Huomiota herättävin taideteos on osasto F:n keskuskäytävän varrella lähellä pohjoisporttia oleva Pranttila-haudan (F1, hauta 11–12) lintuveistos, joka edustaa 1900-luvun puolivälin modernismia. Hauta on tyylikäs kokonaisuus, johon kuuluu pieni harmaa kivinen pystymuistomerkki, suuri lohkottu vaakakivi lintuveistoksineen ja muistomerkin takana oleva viuhkamainen omenapuu, joka on tuotu ulkomailta.

Vaakakiven oikeassa yläkulmassa on lintu-veistos, jonka nokka osoittaa kohti taivasta. Veistoksen materiaalina on pakotettu metalli, jonka pinta on käsitelty hitsaamalla epätasaiseksi ja taideteosta ei ole signeerattu. Taideteoksen taiteilijasta ei ole varmuutta, mutta Pranttila suvun edustajan muisteluiden sekä veistoksen tyyllisten ja ikonografisten piirteiden analyysillä voidaan todeta taiteilijan olevan hyvinkääläinen kuvanveistäjä Mauno Mattila (1917–1998). Hän tuli tunnetuksi pakotetusta metallista tehdyistä luontoaiheista, kuten linnuista, ja kuvanveistäjä oli perustamassa Hyvinkään taiteilijaseuraa. Mattilan debyytti oli vuonna 1950, jonka jälkeen hän piti useita taidenäyttelyitä Suomessa ja ulkomailla.

Favenin sukuhaudan veistokset ja taiteilija Antti Faven

Favenin sukuhauta (C11, hauta 1-5) on aidattu hautakokonaisuus, jossa on useita muistomerkkejä. Haudalle on oma sisäänkäynti Kylmäkosken tien puolelta. Oskari ja Ida Favenin haudan muistomerkissä (hauta 1), joka on musta kivipylväs, on pronssinen reliefi, jossa on sivuprofiilimuotokuva Oskari Favenista. Vanhan hautaan isännän kuoleman jälkeen leski Ida os. Hejlt Faven meni naimisiin Oskar Favenin kanssa vuonna 1879, jolloin Vanha Hautaan kartano siirtyi Favenin suvun omistukseen. Vanha Hautaa myytiin 1916 pois Favenin suvulta. Reliefi on signeerattu Pariisissa 1904. Muistomerkkin vieressä on Kirsti Favenin hauta (hauta 2), jonka muistomerkkinä on matala harmaa pystymuistomerkki. Sen yläosassa on ollut marmorinen lintu-reliefi, joka irtosi kesällä 2018 ja reliefi tulisi viipymättä kiinnittää muistomerkkiin takaisin. Marmorireliefi on säilytyksessä kirkon alapuolella olevassa rakennuksessa. Reliefissä kyyhkynen lentää taivaalla nokassaan lehdenoksa ja taustalla on pilviä. Veistos on signeeraamaton.

43 Favenin sukuhaudan marmorireliefi.

Suomalaisen taidehistorian kannalta merkittävin henkilö on taiteilija Antti Favenin hauta Favenin sukuhaudassa. Oskari ja Ida Favenin lapsi Antti Faven on suomalainen taidemaalari. Hän syntyi Helsingissä ja kuoli Ruotsissa Tukholmassa, jonne oli muuttanut vuonna 1939.

Antti Faven opiskeli Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa 1900–01 ja debytoi v. 1902. Hän sai 1. palkinnon valtion henkilömaalauskilpailussa 1910. Favenin taiteellinen tuotanto käsittää 1900-luvun alun presidenttien, poliitikoiden, talous- ja kulttuurialalla vaikuttaneiden henkilöiden muotokuvia sekä suomalaisen kansanelämän kuvauksia. Tunnettuja taideteoksia ovat Jean Sibeliuksen ja Eino Leinon muotokuvat. Faven käytti malleinaan kylmäkoskelaisia kansanelämää kuvaavissa maalauksissa. Antti Favenin maalauksia on monissa merkittävässä suomalaisissa taidemuseoissa kuten Kansallisgalleriassa ja Tampereen taidemuseossa.

44 Kurki-Kallen haudan sijainti osasto C:ssä rivillä 3.

Taidehistoriassa on ollut 2000-luvulla eräänä suuntauksena tutkia mikrohistoriaa ja tunnetuiden taiteilijoiden malleja, jotka ovat jääneet tuntemattomaksi. Kylmäkoskelaisen muistitiedon mukaan Kylmäkosken hautausmaalla on ainakin kaksi Antti Favenin mallin hautaa: Kalle Aukusti Kurki (1881–1961), Kurki-Kallena tunnettu, hauta on osasto C:ssä sekä nahkurin vaimon Malinin hauta osasto F:ssä. Kurki-Kallen haudalla ei ole enää muistomerkkiä, mutta hauta sijaitsee entisen suntion muistitiedon mukaan rivin 3 alussa lähellä osasto A:ta. Nahkurin vaimo Malinin

hautaa on käsitelty 8.2. Kylmäkosken hautausmaan 1900–1920-lukujen hautauskerrostumalaluvussa.

Muistomerkkien reliefit ja veistokset

- Lapiro-sukuhauta (C3, hauta 39–40)

Lapio -sukuhaudan muistomerkin on pronssinen kreikkalaistyyppinen jalallinen maljakko, jonka suuaukosta nousee kaareva liekki. Sukuhauta on näyttävä usklassistinen kokonaisuus 1920–1930-luvuilta.

- Pusa (C8, hauta 14–15)

Pusa-sukuhaudan vaakamuistomerkin on pronssinen maanviljelyaiheinen reliefi, joka edustaa realismia. Reliefissä on hattupäinen maanviljelijä, joka on kumartuneena auran ylle. Reliefissä ei ole signeerausta tai vuosilukua.

- Torkko (C1, hauta 24–29)

Kylmäkosken hautausmaan keskikäytävän varrella on suuri Torkko -sukuhauta, jonka muistomerkki on punagraniittia. Vaakamuistomerkin päällä on punaisesta graniitista veistetty kraateri.

45 Nahkurin vaimon Malinin hauta.

8.5. Muistomerkkien nimikkeet ja muistolauseet

Nimikkeiden käyttäminen hautamuistomerkeissä oli tavanomaista 1900-luvun alkuvuosikymmeniin saakka. Kylmäkosken hautausmaalla on 37 kappaletta muistomerkkejä, joissa on mainittu nimike. Kylmäkosken pääelinkeino oli maanviljely ja alueella oli Akaan seudun suurin kartano sekä useita rustholleja. Kylmäkosken teollistuminen alkoi varsin myöhään 1900-luvun alkuvuosikymmenillä, joten hautamuistomerkeissä korostuvat maanviljelyyn liittyvät ammattinimikkeet. Muistokivistä

löytyvä nuorin nimike on pitokokki sekä inventoimattomassa hautakivessä oleva valokuvaaja-ammattinimike. Kylmäkosken hautausmaalta löytyy osastoittain seuraavia nimikkeitä:

Osasto C, yhteensä 24 nimikkeellistä muistomerkkiä: vaimo, maanviljelijä, isäntä / talon isäntä, emäntä / talon emäntä, lapsi, ratsutilallinen, kauppias, mies, räätäli, tytär, talon vanha isäntä, vanha emäntä, työnjohtaja tilan omistaja, kansakoulunopettaja. Osastossa on yhteensä 24 nimikkeellistä muistomerkkiä.

Osasto E.: emäntä, vaimo, opettaja, talollinen, lapsi / tilallisen lapset, kirkonvartija, pitokokki, vanha isäntä, nahkurin vaimo, talon isäntä, tytär. Osastossa on yhteensä 17 nimikkeellistä muistomerkkiä.

Osasto F: vaimo.

8.6. Muistomerkkien valmistajat ja muistolauseet

Muistolauseiden käyttö hautamuistomerkeissä oli yleistä 1900-luvun puoliväliin saakka ja Kylmäkosken hautausmaalla on 22 kappaletta muistolauseellisia muistomerkkejä. Muistomerkeissä saattaa olla nimike sekä muistolause, joissakin muistokivissä on useita muistolauseita. Yleisimmät muistolauseet muistomerkeissä ovat virret tai virsien säkeistöt sekä raamatunlauseet, mutta sanontoja tai hengellisiä lauseita on myös käytetty. Muutamissa sisällissodan aikaisissa hautausten muistomerkeissä viitataan traagiseen kohtaloon mm. Kanniston (C7, hauta 12–15) tai Suomelan (C6, hauta 18–19) muistomerkeissä.

Hautamuistomerkkien valmistajien nimet ovat harvinaisia Kylmäkosken hautausmaan muistomerkeissä, ainoastaan kuudessa muistomerkeissä on tiedot valmistajasta. Aallon sukuhaudan (C2, hauta 37–40) ja Mikkola haudan (C9, hauta 14–15) valmistaja on toijalalainen M.Nurminen, mutta Aallon muistomerkeissä valmistajan nimi on muodossa M.Nurminen & J.Saarinen. Ali-Parikan haudan (C12, hauta 16–17) vaakamuistomerkin valmistaja Visti on myös lähialueelta Toijalasta. Suomen graniitti Oy valmisti Kelo, Riippa, Kärävä-yhteishaudan (C12, 10–12) muistomerkin, jossa on kolme mustaa pystykiveä ja niitä reunustaa harmaa graniittinen kivikehys. Turkulaista K.G.Forsströmin kiven käsittelytaitoa edustaa Alilaadun-haudan (C6, hauta 16-17) muistomerkki, joka on musta pystykivi ja sivuilla kuviona uurretut pylväät. Maisemallisesti merkittävällä paikalla on Niemelän hauta (F8, hauta 17) ja sen muistomerkin on tehnyt Martesson Tampereelta. Muistomerkin tyyppinä on pylväs, jonka yläosassa on musta graniittinen latinalainen risti. Muistomerkki on runsaasti koristeltu erilaisin symbolein.

9. Toimenpidesuosituksia Kylmäkosken hautausmaalla

Hautausmaat ovat suremisen ja muistamisen paikkojen lisäksi merkittäviä historiallisia muistivarantoja, jotka ilmentävät mennyttä aikaa ja hautauksen tapoja. Hautausmaat ovat yleisesti käytetty tietolähde sukututkijoille ja paikallishistoriasta kiinnostuneille tutkijoille silloin, kun

hautausmaan historiallinen kerrostuma on säilynyt. Tästä syystä olisi hyvä säilyttää hautausmaan historialliset piirteet, kun suunnitellaan muutostöitä tai hautojen kuulutuksia. Ajallinen kerroksellisuus antaa hautausmaalle erityisen yksilöllisen piirteen. Kylmäkosken hautausmaan varhainen kerrostuma on muodostunut osastoille C ja E, joka antaa hautausmaalle ominaisen yleisilmeen. Tällä alueella sijaitsevat harvinaiset 1890-luvun rautaristit ja 1900-luvun pystymuistomerkit.

Historiallisen kerrostuman säilyttämisessä auttaa muistomerkkien pitäminen alkuperäisellä paikalla, sillä haudan sijoittuminen ilmentää haudatun yhteiskunnallista asemaa ja hautausmaan käyttämistä sinä aikana, kun haudaus on tehty. Vanhat muistomerkit ilmentävät tyylihistoriallisia ja paikallishistoriallisia muutoksia, joten muistomerkkien historiallisuus olisi hyvä säilyttää. Kylmäkosken hautausmaalla olevien muistomerkkien puhdistuksessa voi soveltaa samoja ohjeita kuin Kylmäkosken vanhan hautausmaan muistomerkeille.

Vanhojen muistomerkkien käyttämistä uusien haudauksien yhteydessä tulisi suosia, sillä muistomerkit luovat historiallista jatkuvuutta. Tarpeen vaatiessa vanhasta muistomerkistä voi ottaa käyttöön aikaisemmin käyttämättömiä sivuja. Uuden muistomerkin pystyttämistä ja vanhan muistomerkin säilyttämistä haudalla voidaan myös suosia, mutta vanhojen muistomerkkien poistamista tulisi harkita huolellisesti ja olla tarpeen vaatiessa yhteydessä maakuntamuseoon. Vanhoista muistomerkeistä irronneet osat, esimerkiksi Favenin haudan marmorireliefi, tulisi kiinnittää välittömästi sääolosuhteiden salliessa takaisin muistomerkkiin viimeistään keväällä 2019. Favenin sukuhaudan hauta nro 1 pronssireliefin kiinnitys olisi hyvä tarkistuttaa taidekonservaattorilla, jotta reliefi ei tipahda pois ja vaurioidu putoamisen seurauksena.

Kylmäkosken hautausmaan puusto

Kylmäkosken hautausmaa on puistomainen kokonaisuus, jossa on useita vanhoja korkeita puita ja hautausmaan lounais- ja pohjoispuolella on metsäsaareke. Osastoja ja kulkuväyliä rajaavat pensas- tai kuusiaidat, jotka ovat kuuluneet maisemalliseen kokonaisuuteen vuodesta 1900-luvun puolivälistä lähtien. Kuusiaidan paikka on merkitty hautausmaan asemakaavaan, jonka on laatinut V. Knuutila vuonna 1967. Kylmäkosken hautausmaan hoitotalkooilmoituksissa 1940–1950-luvulta on mainittu Kylmäkoskentien puoleinen pensasaita. Vanhaa kuusiaitaa on jo poistettu hautausmaalta, mutta puuston ja pensasaitojen säilyttäminen on suositeltavaa, sillä ne toimivat maisemallisesti kokoavana tekijänä. Hautausmaat ovat myös luonnon moninaisuuden säilymisen paikkoja, sillä hautausmailla on vanhoja puita ja perinnekasveja.

Vanhojen puiden kaatamista tulisi harkita tarkkaan, jos päädytään puiden kaatamiseen, tulisi kaadettujen puiden tilalle istuttaa sama lajike kuin kaadettu puu on ollut, jotta hautausmaan kulttuuriperinnöllinen ilme säilyisi. Kirkon ja hautausmaan välillä oleva puistoalueen mäntyineen sekä aluetta ympäröivä pensas- ja kuusiaita antavat hautausmaalle ominaisen ilmeen. Kylmäkosken hautausmaalta on jo poistettu vanhaa kuusiaitaa, mutta sen säilyttämistä tulisi harkita. Pohdittaessa Kylmäkosken hautausmaan puuston säilyttämistä tai uudistamista voi olla yhteydessä Vapriikin luonnontieteelliseen museoon. Kylmäkosken hautausmaalle olisi myös

suositeltavaa tehdä hoitosuunnitelma, joka huomioi hautausmaan kulttuurihistorialliset arvot ja piirteet sekä perinnemaiseman hautausmaalla.

Käytöstä poistuneet muistomerkit ja seurakunnalle palautuvat muistomerkit

Hautausmaan työkonevarastohallissa on muutama irtonainen rautaristi ja läheisessä metsikössä on muutama kivimuistomerkki, joista kaksi metalliristiä on todennäköisesti Kylmäkosken vanhalta hautausmaalta. Käytöstä poistuneille muistomerkeille ei ole annettu selkeää ohjeistusta, mutta 1800-luvun lopun rautaristit olisi harvinaisuutensa vuoksi hyvä säilyttää. Uudemmat muistomerkit voidaan ottaa esim. uudelleen käyttöön.

Inventoidut muistomerkit on suositeltavaa säilyttää hautausmaalla mahdollisen seurakunnalle palautumisen jälkeenkin. Inventoinnin ulkopuolelle jääneiden muistomerkkien säilyttämistä tai poistamista tulee tapauskohtaisesti harkita. Muistomerkkien uudelleen käyttöä voidaan suosia, mutta muistomerkeissä olevat tiedot voivat nostaa esille paikallishistoriaa, joka ei ole ollut yleisesti selvillä. Muistomerkkejä poistaessa tai uudelleen käyttöä harkitessa on suositeltavaa tehdä yhteistyötä maakuntamuseon kanssa. Poistettavat muistomerkit on hyvä dokumentoida.

Liite 1 Yhteismuistomerkit ja sankarihautausmaa

Liite 2 1890-luvun muistomerkit ja hautaukset, karttaote ja listaus

Liite 3 Kylmäkosken hautausmaiden, Kylmäkosken vanhojen kirkkojen ja nykyisen kirkon sijainnit-karttaote

Liite 4 Kylmäkosken vanha hautausmaa-karttaotteet

- Kylmäkosken vanhan hautausmaan sijainti Kylmäkoskella
- Muistomerkkien sijainti vanhalla hautausmaalla
- Historiallisia kartoja vanhasta hautausmaasta

Liite 5 Inventoidut alueet Kylmäkosken hautausmaalla

KIRJALLISUUS

Favorin, Matti (2008). Akaan historia: Toijala - Viiala - Kylmäkoski Kolmas osa. Toijala: Akaan Kaupunki.

Haapio, Markku (1980, toim.). Suomen kirkot ja kirkkotaide 2. Turku: Etelä-Suomen kustannus.

Hämäläinen, Seppo; Sinisalo, Hannu (1986). Perinnealbumi. Pirkanmaa 2. Kuopio: Perinnetieto.

Jonasson, Felix; Kivialho Akseli; Kivialho K. (1931). Suomen maatilat II osa Hämeen lääni. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

Kirkkohallitus (2017). Suomen evankelisluterilaisen kirkon kulttuuriperintöstrategia vuoteen 2024. Helsinki: Suomen evankelisluterilainen kirkko.

Knapas, Marja Terttu (2003). Hautamuistomerkkien hoito. Helsinki: Museovirasto.

Korkeamäki, Esko (1986). Työväen alkutaival Akaassa. Toijala: Toijalan työväenyhdistys.

Kormano, Riitta (2014). Sotamuistomerkki Suomessa Voiton ja tappion modaalista sovittelua. Turku: Turun yliopisto.

Kylmäkoski-seura (2017). Elettiinpä ennenkin Kylmäkoskella. Kylmäkoski: Kylmäkoski-seura.

Seppälä, Jaakko; Tietäväinen Jaakko; Paavola, Reino (1995). Kylmäkoski ajan virrassa 1895–1995. Kylmäkoski: Kylmäkosken kunta.

Suvanto, Seppo (1954). Akaan historia: Toijala - Viiala - Kylmäkoski I. Toijala: Historiatoimikunta.

Suvanto, Seppo (1954). Akaan historia: Toijala - Viiala - Kylmäkoski II. Toijala: Historiatoimikunta.

Tuominen, Laura (2015, toim.). Hautausmaiden inventointiopas. Helsinki: Museovirasto.

Valli, Juhani; Antti Kukila (2016). Akaan patsaat ja muistomerkit. Akaa; Akaan seura ry.

Aiemmat tutkimukset

Haavisto, Heli (2016). Akaan hautausmaa inventointi 2016. Tampere: Pirkanmaan maakuntamuseo.

Haavisto, Heli (2017). Akaan Viialan hautausmaa inventointi 2017. Tampere: Pirkanmaan maakuntamuseo.

Haavisto, Heli (2016). Akaan vanhan hautausmaan inventointi. Tampere: Pirkanmaan maakuntamuseo.

Painamattomat lähteet

Akaan seurakunta. Kylmäkosken seurakunnan arkisto II 1896–2006.

Kylmäkoski-seura ry (2018). Kotiseutukokoelma: <https://kylmakoskiseura.kuvat.fi/>

Air-Ix Suunnittelu. Kylmäkosken seurakunta Kirkkohautausmaan laajennus vihersuunnitelmaselostus.

Museovirasto (2018). Kyppi-tietokanta:

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200572

Hautausmaakulttuuri. Pirkanmaan XVII Museopäivän esitelmät. Tampereen kaupungin museolautakunnan monisteita 15. Tampereen kaupungin museot - Pirkanmaan maakuntamuseo 1988.

Ham, Helsingin kaupungin taidemuseo. Julkiset veistokset, Hitsaaja:

<http://taidemuseo.hel.fi/suomi/veisto/veistossivu.html?id=70>

Littiläinen -lehti, 14.9.1980. Vanha hautausmaa oli käytössä Kylmäkoskella n. 30 vuotta.

Matti Karhun arkisto- ja lehtileikekokoelma, 2018.

Kansallisarkisto. Pitäjän- ja kirkonkokouspöytäkirjat 1850–1890. Helsinki.

Suulliset lähteet

Kylmäkoski seura Erkki Salo, Matti Karhu, Toivonen Tuomo, Enniliisa Kuisma tavattu 20.9.2018 ja Puhelimitse keskustelut Erkki Salon, Enniliisa Kuisman, Heikki Hautaan, Hilikka Pranttilan kanssa.

Heikki Hautaa tavattu 19.9.2018, 27.9.2018

Sähköpostilla: Liisa Sjoblom 10.10.2018 ja Hannele Juusela, 18.10.2018

Akaan seurakunta: Paula Pastell, Kimmo Lyytikäinen.